

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ
СОФІЙСКИ УНІВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ (М. СОФІЯ, БОЛГАРІЯ)
СВЕНТОКШИЦЬКА АКАДЕМІЯ ІМ. ЯНА КОХАНОВСЬКОГО (М. КЕЛЬЦЕ, ПОЛЬЩА)
UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUČI (М. ОЛОМОУЦ, ЧЕХІЯ)
СТЕНФОРДСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (М. СТЕНФОРД, США)

Міжнародна науково-практична конференція

**«Українська мова, культура
та міжетнічна комунікація
у глобалізованому світі»**

9 лютого 2022 р.

Київ, Україна

Електронний збірник тез

Київ 2022

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Онуфрієнко О.П. – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Заступник голови організаційного комітету:

Маковецька-Гудзь Ю.А. канд. філол. наук, ст. викладач кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Члени оргкомітету:

Нечипоренко А.Ф. – канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Завадська В.В. – канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Кривенко С.М. – канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Бернацька С.М. - канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Програмний комітет

Голова програмного комітету:

Саєнко Н. С. – канд. пед. наук, професор, декан факультету лінгвістики КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Співголови програмного комітету:

Онуфрієнко О.П. – канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Члени програмного комітету:

Маковецька-Гудзь Ю.А. – канд. філол. наук, ст. викладач кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Нечипоренко А.Ф. – канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Завадська В.В. – канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Бернацька С.М. - канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Денисюк С.П. – канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Кривенко С.М. – канд. філол. наук, доцент кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Тільняк Н.В. – канд. пед. наук, ст. викладач кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Сидоренко Л.М. – ст. викладач кафедри української мови, літератури та культури, ФЛ, КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЗМІСТ

Секція 1. Українська мова у сучасному медіапросторі	
<i>Нечипоренко А.Ф.</i> Звуковий образ у сучасній рекламі	6
Секція 2. Мовна картина світу: універсальне і національне	
<i>Дикарева Л.Ю.</i> Усвідомлення українськими буковинцями національної ідентичності на початку ХХ ст. на прикладі часопису «Народний голос»	9
<i>Іваннікова Л. В.</i> Інвективи російсько-української війни (2014–2022)	15
<i>Петрова Н. О.</i> Фольклорні записи як джерело репрезентації мовної картини полікультурного середовища (за матеріалами справ державного архіву Одеської області)	21
<i>Павлова А.К.</i> Параметризація концептів у цілісному когнітивному просторі ліро-епічного фольклорного твору	24
<i>Семашко Т. Ф.</i> Гендерний аспект мовної картини світу	27
<i>Бернацька С. М.</i> Концепт становлення фемінітивів як складова національної мовної картини світу	30
<i>Науменко Л. М.</i> Праслов'янські назви посуду для рідини в українській мові	34
Секція 3. Сучасний літературний процес: проблеми, постаті	
<i>Герасимчук В.А.</i> Актуальність художнього пізнання	38
<i>Александрова Г.А.</i> Романи-психографії Степана Процюка: нові форми осмислення біографій письменників	40
<i>Денисюк С.П.</i> Юрій Шевельов як організатор літературного життя у середовищі української еміграції	43
<i>Мислович Н.М.</i> Актуальність прекрасного: концептуальні картини постмодерного світу	46
<i>Січкаренко Г.Г.</i> Літературний процес як сучасна форма соціальної комунікації (на прикладі творчості М. Еміса)	51
<i>Бобко А. М.</i> Фанфікшн як напрямок сучасного літературного процесу та його вплив на формування масової культури	54
Секція 4. Проблеми глобалізації в культурологічних процесах України	
<i>Динікова Л.Ш.</i> Нове звучання настанов Тараса Шевченка в контексті глобалізаційних процесів ХХІ століття	58
<i>Онуфрієнко О. П.</i> Видатні постаті українського мовознавства кінця ХІХ — початку ХХ ст.	60
<i>Сахно І. А.</i> Етнографічний туризм як спосіб репрезентації міжетнічних	64

комунікацій у глобалізованому світі

Секція 5. Соціальні комунікації і нові комунікативні технології

Маковецька-Гудзь Ю.А. Техніки сторітелінгу (на матеріалі виступів Tedx) 67

Завадська В.В., Шахворостова О.О. Особливості сучасних наративів у масмедіа 71

Овсієнко А.С., Данилюк Л.В. Сучасні культурні та повсякденні практики в соціальних мережах під час пандемії 75

Кушлаба М. П. Ораторське мистецтво як комунікативна складова культури мовлення 79

Секція 6. Інноваційні методики та технології викладання мов у закладах вищої освіти

Волчанська Г. В. Новітні й традиційні методи навчання української мови майбутніх журналістів 84

Тільняк Н. В. Застосування технології проєктів під час навчання студентів технічних спеціальностей 87

Сидоренко Л. М. Візуалізація навчального матеріалу під час викладання дисциплін гуманітарного циклу за допомогою кластерів 91

Зінченко В. М. Методика кейс-стаді при навчанні українській мові як іноземній 94

Решетилів К. В. Проблема використання PowerPoint у сучасній вищій освіті 97

Секція 1. УКРАЇНСЬКА МОВА У СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

ЗВУКОВИЙ ОБРАЗ У СУЧАСНІЙ РЕКЛАМІ

Нечипоренко А.Ф.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

(Київ, Україна)

Рекламний дискурс на сьогодні привертає увагу дослідників багатьох галузей, на мовознавчому рівні наукові студії торкаються питань соціолінгвістичного, психолінгвістичного кола та питань мовної культури. Актуальним залишається аналіз мовностилістичних засобів увиразнення мовлення. Маючи на меті поширення інформації про товари та послуги, тексти реклами разом з тим мають вплив на свідомість користувачів, спрямовані на те, аби викликати певну реакцію. Ефективність, дієвість реклами як творчого продукту залежатиме від вдалого використання мовних засобів різних рівнів для забезпечення єдності форми й змісту, зокрема й фонетичного, тих одиниць, що створюють звукові образи і активізують слуховий рецептор глядача/читача. У цілому для рекламного тексту характерними є такі ознаки, як інтенсивна мовотворчість, зокрема й активізація звукової форми лексичних одиниць, що на думку мовознавців-дослідників [1; 2], є компонентом мовної гри, виявом лінгвістичної креативності; та експресивність, що базується на нестандартності використовуваних лексичних одиниць та їхніх форм.

Метою розвідки є аналіз фоностилестичних образних засобів у рекламному тексті. Матеріалом дослідження слугують тексти щоденної телереклами.

Фоностилестичні засоби/прийоми/ефекти надають текстові телереклами емоційності й виразності. Саме «фонетичний рівень охоплює випадки такої

вимови слоганів, що створюють особливий ефект сприйняття» [1, с. 84]. Розглянемо найбільш частотні з них.

Головним елементом звукової організації мови реклами а аналізованому матеріалі є повтор однакових або однотипних звуків у суміжних словах або фразах: **алітерація** - акцентуванням на певних приголосних чи їхніх групах: *Даруємо гроші, бо ми хороші. Розетка – щоразу, що треба. З Креско мені так кресково! Кресково, злаково, казково. Ріже горло гострим лезом? Мам, купи мені Фортезу. Цетрин діє в центрі алергії.* Алітерація застосовується як прийом посилення виразності, створення ефекту ритмічності.

Не менш активно використовують у звуковому інструментуванні й повтори голосних фонем – **асонанси**, які сприяють композиційній стрункості фрази: *Фортеза солодкий шматочок у роті; Добриня з молока добрих корів!;* єдинопочаток, або **анафора**: *Все, що хочеш качай, все, що хочеш – зберігай! Більше пригод, більше можливостей! Амбробене, амбробене – це сироп від кашлю. Амбробене – всім від кашлю краще!*

За допомогою звукопису в тексті вдається зімітувати слухові враження від навколишнього середовища: *У-у-у, я так «Хрещатик» люблю; Була ціна кругленька, Кусь-кусь – і вже маленька! Orti-meal для пружних животиків та рожевих лапок цап-царапок.*

Дієвим чинником звукосмислової організації рекламного тексту є співзвучність фонетичних комплексів, **паронімічна атракція** – зіставлення лексичних одиниць на основі звукової подібності. В аналізованих прикладах виявлені консонантний тип: *Є ідея – є ІКЕА!* та епентетичний тип – нарощування звуків відбувається завдяки додаванню фонем до кореня слова: *ЛІМО їмо.*

Легкому запам'ятовуванню фраз сприяє прийом римування, що теж є компонентом мовної гри. «Механізм дії на адресата ґрунтується на поєднанні кількох функцій рими: сугестивної (унаслідок багаторазового повторення заримованого тексту по радіо та телебаченню), мнемотехнічної (запам'ятовуванню тексту) та персуазивної (римований текст сприймається як

істинний)» [2]: *Смак, колір, аромат – Сандора потрійний фруктовий заряд! Жовто-сирний логотип – Сир Пирятин фаворит! Сосиска вариться – матуся не париться. Додай мене в салат, бо Щедрий дар завжди дає заряд. Товари топчик, ціни – горобчик.* Римовані фрази апелюють до підсвідомості, активно впливаючи на емоційну сферу людини.

Отже, акцентуючи увагу на звукових образах, слід зазначити, що автори рекламних текстів активно залучають до своєї творчості весь фоностилестичний ресурс української мови, підкреслюючи тим самим, що звукові ефекти та фігури не є другорядними, а часто домінують серед інших стилістичних засобів.

Список використаної літератури:

1. Кондратенко Н.В. Мовна гра в рекламному теледискурсі як вияв лінгвокреативу// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – № 38. – 2019. – Т.3. – С.83-86.
2. Мовчун Л. Українська рима в системі мови і в мовній практиці/ Л.Мовчун //Українська мова. – 2017. – № 2. – С. 84-97.

Секція 2. МОВНА КАРТИНА СВІТУ: УНІВЕРСАЛЬНЕ І НАЦІОНАЛЬНЕ

УСВІДОМЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИМИ БУКОВИНЦЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ПРИКЛАДІ ЧАСОПISУ «НАРОДНИЙ ГОЛОС»

Дикарева Л. Ю.

*Київський національний університет будівництва і архітектури
(Київ, Україна)*

У 2011 р. мені довелося супроводжувати студентів у Чернівці, де проходив II етап Всеукраїнської студентської олімпіади з української мови. Поки вони виконували завдання, я, гуляючи містом, зайшла в книгарню. Мою увагу привернув один із випусків часопису «Народний голос» – «Русини а Москалі», випущений 1911 р. в Чернівцях.

Зі змісту брошури можна було зрозуміти, що упорядник збірника (його прізвище не зазначається) досліджує історію формування української нації, а саме: мову, віру, культуру, традиції. Збірник складається з восьми статей, більшість з яких висвітлюють труднощі російсько-українських стосунків, у тому числі й русифікацію Буковини. Зараз, перечитуючи статті в збірнику, повному розумієш важливість усіх цих складників – культурного, етнічного, які й формують ідентичність кожного народу.

Першою в збірнику розміщена стаття, яка має ту ж назву, що й збірник – «Русини а Москалі». Уже з перших рядків статті автор зауважує на відмінності між поняттями «руський» і «російський»: «Однак Москалі називають себе також „руськими“ і для відміни від нашого „руського“ пишуть два „с“. В письмі – то „руський“ (з двома „с“) значить російський або московський а „руський“ (з одним „с“) означає наш нарід» [1, с. 3]. Щоб обґрунтувати правдивість своїх слів, автор аналізує виникнення назви «Русь» і «руський».

Перераховуючи різні слов'янські племена, які населяли східну Європу, автор наголошує, що Руссю називалося плем'я з центром у Києві. Далі описуються торгові стосунки, закладання кріпостей і міст, одним з яких був Новгород. Як висновок додається: «Так то київська „Русь“ торгувала і воювала по всій східній Європі, закладала свої „г'ороди“ і стала панувати над тими племенами, серед яких осідала <...> і весь нарід над Дніпром і Дністром став звати себе „Русичами“ або „Русинами“» [1, с. 4-5].

Говорячи про північно-східні племена, автор звертає увагу на геополітичні чинники, які зумовили стосунки між цими племенами і племенами Сибіру: «Ті племена жили в лісах з ловлі... з Царгородом не могли торгувати, бо не мали туди дороги. Їх дорогою була Волга і вона вела на схід аж під гори Уральські, під Сибір і на полудневий схід до Каспійського моря» <...> Тому Вятичі, Чуди і Фіни не мали інтересу належати до „Руси“, бо їх інтерес був інший. До того ті племена мали іншу мову ніж „Русь“ [1, с. 5-6]. Автор підкреслює, що саме геополітичні чинники були причиною виникнення великою різниці між слов'янськими і північними племенами і що це і є однією з причин стверджувати, «що з них ніколи не буде один нарід!» [1, с. 6].

Далі автор зупиняється на хрещенні Русі князем Володимиром Великим і запровадженні християнської релігії як державної, тобто обов'язкової для чотирьох народів Русі, які утворилися з різних слов'янських племен, тобто українського, новгородського, білоруського і московського. З цих чотирьох народів останній, московський, прагне відокремитися від Києва і починає називатися Московським князівством. Це князівство розширює свою територію на північ, що збільшує різницю між мовою і звичаями решти народів.

Автор звертає увагу на відмінності й у політичному устрої: якщо південні народи мали право вибирати князів, то «в Москві було цілком інакше: там нарід сліпо слухав князя і князь правив самовладно» [1, с. 9]. Саме така покірність народу перед своїм князем, на думку автора, зближує

Московське князівство з традиціями татар, де хан мав необмежену владу над життям і майном підданих.

Прокладаючи дорогу до Балтійського моря, Московське князівство, об'єднавшись з татарами, підкорює Новгород, який до того становив окрему незалежну республіку.

Історична єдність українського, новгородського, білоруського князівств підкреслюється автором у їхній спільній боротьбі з монголо-татарським поневоленням, тоді як Московське князівство часто було в союзі з татарами.

Татарська навала ослабила позиції Києва, як наслідок половину земель Київської Русі було підпорядковано Литовсько-Руським князівством, де «руську мову як урядову заведено в цілій литовско-руській державі тай і самі князі литовські стали себе називати „литовско-руськими“, бо вони з роду були „литовські“, – а з мови, освіти і віри „руські“» [1, с. 12].

Скориставшись політичною ситуацією, Польща підкорює Галицьку Русь, а потім і Литовсько-Руське князівство.

Загарбницька політика сусідніх держав спричинила виникнення такого історично явища як козацтво. Оборона козаків від Московського царства, на думку автора, є «найкрасший доказ, що українські козаки не мали себе за один нарід із Москалями, але за осібний нарід» [1, с. 16].

Серед відмінностей між Руссю-Україною і Московією автор називає й рівень освіченості серед населення. Так, в Україні функціонували школи, бурси, друкарні, які заможні українці закладали за власні кошти. Зокрема, митрополит Петро Могила на базі Київської братської школи (1615 р.) заснував [Києво-Братську колегію](#) (1632 р.). Українська молодь могла навчатися й за кордоном, тоді як у Московському царстві шкіл для населення не було, а «світську освіту вважали за „видумку чорта“» [1, с. 17].

Були відмінності й у церковному житті. Тісні стосунки з освіченими греками сприяли культурному поступу українців. В Україні можна було вибирати старшину, а також єпископів і митрополита, після чого вибори затверджував грецький патріарх. У Московії подібних виборів не було, бо всіх

чиновників та єпископів призначав сам цар. Так, Петро I скасував Московський патріархат і зробив себе очільником Московської православної церкви, а також найвищої церковної ради – Найсвятішого Синоду.

Польське поневолення спричинило визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького, у результаті чого на звільнених Б. Хмельницьким землях було скасовано панщину. Такі вольності дратували московського царя та бояр, вони підбурювали Польщу й татар проти України. Врешті-решт Б. Хмельницький піддався на обіцянки московського царя шанувати українські права та вольності й підписав Переяславську угоду. Українські землі були поділені між Московією та Польщею, «аби Хмельницький не злучив всеї України від Кавказу аж по Сян і не утворив велику українську республіку...» [1, с. 24].

Наступним етапом в історії України автор називає події, пов'язані з Іваном Мазепою, якого характеризує як «славного гетьмана», «ученого», «освіченого» і водночас «хитрого політика». На думку автора, визволення України з-під московсько-польського ярма І. Мазепа пов'язував з поширенням освіти серед населення. Для цього гетьман створював школи, друкарні, підтримував Києво-Могилянської академію.

Обмеження Москвою українських вольностей, створення в Україні фортець для постою московських солдатів, накладення на населення великих податків, підкорення Української православної церкви Московській – усе це підштовхнуло І. Мазепу разом із козацькою старшиною укласти угоду зі шведським королем Карлом XII. У цій угоді, підкреслює автор, була викладена українська Конституція, де прописувалися права і свободи українців, зокрема виборність гетьмана, козацької старшини, послів. Із восьми наведених у брошурі пунктів угоди у сьомому пункті стверджується: «Має настати повна воля і всі люди мають стати рівними козаками» [1, с. 27].

Петро I видав маніфест, де обіцяв українцям скасувати всі податки, а як голова православної церкви, він звинуватив І. Мазепу в союзі з еретиками і наказав єпископам і священикам накладати на гетьмана анафему.

Після полтавського погрому Петро I називає себе «царем усієї Росії», Московщину називає Великоросією, а Україну – Малоросією. Замість обіцяного скасування податків він накладає ще більші податі, козаків висилає в Сибір або на Схід будувати фортеці. Автор зазначає, що на Північ для осушування боліт було вислано 17 тисяч козаків. На маловодні степи за Доном для копання каналів було вислано 70 тисяч козаків і 20 тисяч селян. Більшість із них загинула від холоду, голоду і хвороб. Українські свободи остаточно було скасовано після зруйнування Запорізької Січі Катериною II.

Відкликання вчених українців до Москви, де їх призначали єпископами, професорами спричинило поступовий занепад освіти в Україні.

Незважаючи на трагічні сторінки української історії, у кінці статті автор закликає об'єднатися: «наш 30 мільйонний українсько-руський нарід-велитень мусить побідити!» <...> «Тож до науки і просвіти, до політичної і економічної злуки, а тоді наш нарід власними силами розібере кайдани та здвигне свою вільну і самостійну Русь-Україну» [1, с. 32].

Також цікавою є наступна стаття у збірнику «Наша руська і російська мова», яка фактично є продовженням першої. Тема статті, як уже видно з назви, присвячена порівнянню лексики руської (тобто української) і російської мови. Уже на початку статті автор наголошує, що русини і росіяни це два різні народи і мови в них також різні «...історія нашого і російського народу доказує, що обидва народи є різні, окремі собі – і цілком у всьому: в мові, звичаях і обичаях дуже різнять ся між собою» [1, с. 33].

Автор зазначає, що найдавніші писемні пам'ятки Московії написані не народною, а книжною, тобто церковною мовою, яка була не зрозумілою для простого народу. Тоді як в Україні були свої школи, навіть академія, також інтермедії ставилися народною мовою.

У статті зауважується, що в Московію запрошували освічених людей з інших країн – України, Німеччини, Франції. Це сприяло тому, що в російську мову було введено чимало слів іншомовного походження, що ще більше відділяло книжну мову від народної. У той же час народна руська (тобто

українська) мова віддавна вживалася письменниками, але після втрати незалежності, упадку козаччини, запровадження кріпацтва «...українську мову усунено зі шкіл, з урядів, скрізь її касовано, а натомість російські наїздники заводили свою, російську мову. І з того часу здавало ся, що й наше руске письменство завмерло, бо народна мова втратила своє право горожаньства» [1, с. 35]. Натомість український народ і далі складав своєю мовою пісні, думи про героїчне минуле і про «свою теперішню гірку долю» [1, с. 35].

Першим авторитетним письменником, хто підняв українську мову на належний рівень, був І. Котляревський. Незважаючи на заборону царським урядом української мови в школах, конфіскацію українських книжок і часописів, написання І. Котляревським «Енеїди» надихнуло й інших письменників і поетів писати рідною українською мовою. Так, автор згадує творчість М. Шашкевича, Б. Федьковича, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Гулака-Артемовського, П. Куліша, І. Франка, В. Стефаніка, О. Кобилянської, твори яких мають світове значення. Велику увагу приділяє аналізу творчості Тараса Шевченка, називає його «найбільшим українським поетом», що торкнувся серця українського народу, звертаючись до нього його рідною мовою. Використання письменниками й поетами народної мови, на думку автора, відродило українське письменство, що сприяло поширенню просвіти серед народу, усвідомленню ним своєї ідентичності.

Заборона українських книжок, на думку автора, є ще одним доказом, що українська мова – не діалект російської, а окрема мова, тобто національна мова українського народу.

Автор погоджується, що в українській і в російській мові є достатньо подібностей у написанні слів, але такі подібності є і в інших мовах. «Для нас буде скорше зрозуміла навіть мова сербська, чеська, хорватська, як мова російська» [1, с. 41]. Російська мова не зрозуміла і чужа для українського народу. Щоб розуміти російську, її треба вивчати, а це, на думку автора, є ще одним доказом того, що українська і російська – це дві різні мови.

У наступній статті часопису автор наголошує на ідентичності між словами «русини» і «українці», отже: «Українці, Русини, – се один і той самий народ!!» [1, с. 49]. А для уникнення плутанини між цими двома поняттями він пропонує обрати одну назву, «якої уживає більшість нашого народу. Тому називаємо себе Українцями, після найбільшого руського краю: України» [1, с. 50].

Підсумовуючи, можна сказати, що спільними темами для всіх восьми статей збірника є:

- твердження, що українці є самостійним, окремим від росіян, народом;
- усвідомлення національної ідентичності нерозривно пов'язане з впровадженням української мови в усі сфери життя;
- поширення освіти серед українського народу сприяє усвідомленню ним своєї етно-культурної винятковості;
- українцям не слід сподіватися на допомогу інших країн. Для створення незалежної держави вони мають покладатися виключно на власні сили.

Список використаної літератури:

1. Русини а москалі: Збірка статей і оповідань. – Ч. 4. – Чернівці, Видавництво політичного товариства «Руска рада», 1911. – 114 с.
2. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія / М. Т. Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с.

ИНВЕКТИВИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014–2022)

Іваннікова Л. В.,

Інститут мистецтвознавства,

фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України,

(Київ, Україна)

Актуальність теми. Політичні події початку ХХІ ст., зокрема Помаранчева революція 2004–2005 рр., Революція Гідності 2013–2014 рр. та, особливо, початок російсько-української війни характеризуються великим

сплеском індивідуальної та колективної творчості протестувальників і користувачів соцмереж, яка переважно має анонімний характер. Це як оригінальні вірші, пісні, анекдоти, так і пародії на популярні фольклорні та авторські твори, наприклад, на поезію Тараса Шевченка. Паремійні фольклорні форми, зокрема, гасла (слогани) поширювалися усно та письмово у формі плакатів і настінних графіті. Серед усього цього матеріалу чільне місце займає інвективна лексика – лайливі та образливі слова на адресу зовнішнього ворога та політичних опонентів. В усній народній традиції інвективи характерні переважно для пограничних територій і багатоетнічних середовищ. Як правило, вони базуються на традиційних уявленнях про опонента, що витікають із опозиції «свій – чужий». Принцип утворення таких інвектив полягає в обігруванні або перекодуванні смислів усім відомих понять. Темі «мовні ігри» уже присвячена низка статей українських та зарубіжних учених – Наталії Лисюк, Надії Трач, Ірини Сєдакової та ін. [2; 3; 4; 5]. Однак інвективи російсько-української війни нині вперше стали предметом наукового дослідження.

Мета цього дослідження – систематизувати, описати і проаналізувати інвективну лексику незакінченої війни, виділити і охарактеризувати основні тематичні групи політичних інвектив, простежити механізм творення найпоширеніших топонімів, антропонімів, етніонімів та ксеноетніонімів, їх зв'язок із фольклорною традицією українців.

Джерельною базою для доповіді стали лексичні матеріали, вибрані мною з коментарів у стрічці новин телеканалу «Еспресо-ТВ» протягом 2014 – 2015 років, а також і з усного мовлення, із радіомовлення та інших ЗМІ. Серед них переважають інвективи на позначення ворожої держави та її лідера, російських терористів, проросійських політичних діячів та відвертих сепаратистів, інфантильних мешканців Сходу. Меншою мірою представлені інвективи, якими російські ЗМІ обзивали українських добровольців та патріотів, американських та європейських лідерів. Усі ці інвективи здебільшого мають обценний

характер і творилися вони найчастіше російськомовними користувачами соцмереж, які займали проукраїнську позицію.

Основна частина. Номінації країни-агресора, її державних символів та установ базуються на обігруванні англомовної версії назви Росія (Раша) та кримінальної й обценної лексики (*Рашка, сРашка, паРаша, терроРаша, паРашия, засРашка, Рашистан, бидлоРаша, пидаРаша, парашистан, парашинская педерація, масКАЛія*), розкривають неофашистську суть путінського режиму (*ПуSSія*). Що ж стосується державної ідеології РФ, то в словесних новотворах на її позначення вживається термін *рашизм*, який апелює до слів *расизм, фашизм* і *Раша*, відповідно росіяни – *рашисти* (російські (*раши*) фашисти). Прецедентним текстом для утворення ще одного топоніму *Запарєбрік* стало відео 2014 р. з Маріуполя, на якому один з *іхтамнетів* назвав бровку тротуару нехарактерним для російськомовних мешканців Сходу словом *парєбрік*, яке згодом стали вживати на позначення російсько-українського кордону:

Ніч яка місячна, зоряна, ясная,

В оптиці в мене москаль.

На вітер поправочка – і до побачення:

Дамой, за *парєбрік*, бай-бай!

Зневажливі номінації присвоєні російським державним символам та установам, а також столиці РФ: *аквафрешина тряпка* (мається на увазі триколірний прапор Росії, адже такі кольори і в такій послідовності має і зубна паста «Аквафреш»), *ганчірка з куркою, ошпарена курка, обпатрана курка, мутант* (двоголовий орел), *госдура, дурдума, Пердопрестольная, Мацквабад*.

Досить багато інвектив для найменування Президента Росії Володимира Путіна. Так, у соцмережах на початку російсько-української війни поширювали чимало постів, у яких порівнювались два диктатори: В. Путін та А. Гітлер. Паралелі наводилися разючі. Саме тоді й з'явилася вищезгадана інвектива *рашизм*, а Путіна й Гітлера поєднали в одну особу: *Путлер*. «Всем доброй ночи, кроме Адольфа Путлера», – написав на початку березня 2014 якийсь російський

співак на своїй сторінці у «Фейсбук». Відомі також антропоніми *Путлеркапут, Капутін, Капутлер, фюрер кремльовській, главфюрер*. На зв'язок Президента РФ із кримінальним світом та схильність до моральних збочень натякають такі антропоніми, як *кремлівський пахан, пупкін*. На його малий ріст вказують прізвиська *пудель, пукін, путькін, ліліпутін, господін ліліпут*. Нарешті, ми свідомо опускаємо прізвиська, пов'язані з текстом знаменитого «народного хіта» про Путіна, створеного фанатами Харківського футбольного клубу «Металіст» у березні 2014 р. (*Ла-ла-ла-ла, Вовка Лалайович, Хутін Пуйло* та ін).

Безсумнівно, що не останню роль у розпалюванні міжнаціональної ворожнечі, сепаратистських настроїв та антидержавних закатів на Сході України зіграли Російська Православна Церква та російські ЗМІ. Серед останніх особливо «відзначилися» тележурналіст Дмитрій Кісельов та телеканал «Лайф Ньюс». Тож не дивно, що цілою низкою інвектив «нагороджені» саме ці установи. Так Московський Патріархат номінувався як *козлоархат, Московсько-Путінський паханат, Московський КГБрхат*, а ідеологія РПЦ – *православний рашизм*. На зазомбованість віруючих МП вказують інвективи *гундйяйвірці, православнущіє, православієголовного мозга*.

Ще більше дісталася «Лайф Ньюс», особливо після випадку, що стався в лютому 2015 р. в Мінську, коли українська журналістка з ТСН спробувала познайомитися з йогопредставником Александром Юнашевим. У відповідь на це він реально гавкнув. Відео цієї події масово поширювали в Інтернеті [1]. Сам журналіст отримав прізвисько *Пудель Гав-Ньюз*, а телеканал – цілу низку дотепних номінацій на кшталт *Лайньюз, Гавньюз, Гафньюз, Гамньюз, Гавноньюз, Лайноньюз*. Російські тележурналісти загалом іменувались як *журнашлюхи / журнашлюшки, недожурналісти, пропагандони Ерефії, зомбо-TV*, а їхній глядач як *зомбовата, зомбонаселеніє, кісельнущіє, кісельгоголовного мозга*.

Номінації квазідержавних утворень на Сході України вказують на їхню неповноцінність та абсурдність, на кримінальну складову влади та економічну неспроможність, на уявну розумову відсталість організаторів і самого

населення цих «республік». Це ж саме стосується і спроектованої Путіним Новоросії – Південно-Східної частини України. У топонімах та ксеноетнонімах традиційно обігрується обценна лексика: *Даунбасс, Домбабве, Домбанда, ДУР (Донецкая Уголовная Республика), ДурНееР, Зомбас, Луганда, Лугангрена, ЛуганДонія, Нововатія, Новодрочія, Новососія, даунбасівці, даунбасяни, лугандауни, лугандони, новоотбросы.*

Терористів ДНР-ЛНР та їхніх лідерів, військових РФ, в інвективній лексиці зображено неспроможними, мізерними, нікчемними і бездарними: *Захерченко, Здыхарченко, Зашкварченко, Моторыло, намкрыш, мяш-няш.*

В інвективах початку війни чітко окреслюється образ ворога (москаля, терориста, колаборанта). Безсумнівно, що цей образ не має нічого спільного з реальним ворогом, уявлення про якого базується на фольклорній традиції. Тому він завжди боягузливий, при будь-якій нагоді він лякається («обдрищується»), втікає або гине. Тож ряд принизливих номінацій, що мають обценний характер, вказують саме на ці риси бойовиків-«ополченців»: *недоросси, недочленци, попочленци, обдроченци, обдрищенци, опущенци, упалчленци* тощо. Солдати російської армії (*іхтамнети*) – це потенціальні й безсумнівні трупи, яких доїдають собаки, через що вони на Донбасі дуже жирні. Ряд номінацій вказують саме на це: *говорящий груз-200, гуманітарное мясо, кацапській фарш, партія-200, ходячий груз-200, цинкосотня, намкрыш, нас рать.*

Та чи не найбагатший ряд інвектив стосується українських сепаратистів та проросійського населення Сходу. Ключовою складовою (коренем) цих інвектив виступає слово «вата», як символ нерозумних, обмежених людей, не здатних до аналітичного мислення, якими легко маніпулювати: *бєсновата, зомбовата, скотовата, москвовата, бидловата, говновата, вишивата, ватники, ватани, ватоорда, ватоорки, ватоцефали, ватноітеки.* Теленовини з РФ, російські та проросійські ЗМІ сподобились титула *ватосрач*, а стан свідомості, що перебуває під їхнім впливом, означений «медичним» терміном *ватоцефаліт* та цілою низкою «діагнозів»: *ватаголовногомозга, хунтаголовногомозга, кримголовногомозга, кремльголовногомозга, путін /*

путінізмголовногомозга, путінпамагі, путінвведівайска, дєдиваєвали, вавсьомвінаватаамеріка тощо. Були іще *колоради, козлоради і КАЛоради, кримнашисти, медвенути, путіноїди і сепаратоїди, москалонітеки, путекантропи*, а також *ригоанали* і просто *анали* (перекручене «регіонали»), які закликали до активних військових дій на Сході України.

Образливі слова на адресу українців (*укропи, укри, злобниє укри, правосекі, карателі, бандєровци, гейєвробандєровци, хунта*) одразу ж зазнавали перекодування, обігрувались у візуальних та вербальних текстах антиросійського спрямування, використовувались у ролі самоназви українців і входили в їх повсякденне мовлення. Таким чином ворог був обеззброєний і досягав протилежного результату, а образлива негативна лексика набувала позитивного патріотичного звучання. Так у 2014 р. набув масового поширення ксеноетнонім *укроп*, у який відразу був вкладений новий смисл – УКРАїнський ОПір. Зокрема, Інтернет «зірвав» попугай «Укроп», який співав Гімн України і кричав гасла «Слава Україні! Героям слава!» На полицях супермаркетів з'явився майонез фірми «Укроп». У вересні 2014 р. в Києві була зареєстрована політична партія під назвою «Українське об'єднання патріотів — УКРОП», яка проіснувала до 2020 р. Пригадується й інтернет-мем, який запустили білоруси в травні 2014-го в підтримку українців: «Что за бульба без укропа?!»

Висновки. Інвективна лексика, як частина сміхової культури українців, відігравала ряд важливих функцій. І перш за все функцію мотиваційну: висміяти і морально знешкодити ворога, показати його нікчемність перед нашим військом, підняти дух українців перед вирішальною битвою за долю держави. Не менш важливою була і психотерапевтична функція для населення, яке на початку війни перебувало в непевності і великому страхі. На той час це були новотвори. Але на сьогодні це вже загальноживані слова, більшість із яких активно використовують ЗМІ та політологи.

Список використаної літератури.

1. Гав-Ньюс: Борменталь, дайте ему селедки! Електронний ресурс: <https://www.youtube.com/watch?v=The7VaCyzSw>
2. Лисюк Н. Мовні війни 2014 року. *Народна творчість та етнологія*. 2015. № 1 (335). С. 23–31.
3. Матлин Михаил. «Это не наш презик»: конструирование высказывания в политических акциях. *«Мы не немцы!»: Антропология протеста в России 2011–2012 годов / составители Александра Архипова, Михаил Алексеевский*. Тарту, 2014. С. 205–220.
4. Седакова Ирина. Ономастика и аксиология в оппозиционном языке Москвы. «Мы не немцы!»... С. 221–242.
5. Трач Надія. «Разом – сила!»: Риторика українського спротиву. Соціолінгвістичні есеї. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2015. 144 с.

**ФОЛЬКЛОРНІ ЗАПИСИ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МОВНОЇ
КАРТИНИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ СПРАВ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Петрова Н. О.,

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

(Одеса, Україна)

Одним з вельми репрезентативних джерел для реконструкції мовної картини є фольклорні записи. Тому питання фіксації фольклору та інших аспектів духовної культури українців та представників інших етносів, що проживають в Україні, особливо в полікультурних регіонах, є надзвичайно актуальними. Особливо важливими є джерела, які дають можливість відтворити стан збереження мовної картини та культури за доби тоталітарного режиму, оскільки записів регіональних особливостей фольклору та обрядовості цього періоду бракує. Ми розглянемо надзвичайно важливе джерело для дослідження фольклору та обрядовості регіонів України: матеріали фольклористичних

практик та зошити-звіти студентів.[1] Це колекція професора Петра Трохимовича Маркушевського, яка стала доступна дослідникам в Державному архіві Одеської області восени 2014 року і вперше введена нами до наукового обігу. Аналіз та значення фонду-колекції вже були оприлюднені нами частково у деяких публікаціях. [2; 3; 4; 5, інші]

П. Маркушевський обґрунтовував полікультурні основи розвитку фольклористики у класичних університетах України, активізував збиральницько-експедиційну діяльність майбутніх філологів з метою вивчення фольклору, етнографічних особливостей українців, болгар, гагаузів, циган, чехів. Так, студентські зошити із записами фольклору, які були передані до Державного архіву Одеської області є результатом унікального фольклорно-етнографічного проєкту 1950-1990-х рр. основною метою якого було виявлення, збирання та фіксація фольклору в різних областях України. За десятки років експедиційної роботи студентами було опитано тисячі респондентів, мешканців сіл, переважно в Одеській, Вінницькій, Миколаївській, Кіровоградській, Чернівецькій, Херсонській областях.

Сформований архівний фонд складається з 565 справ – зошитів з записами фольклору, які проводили студенти кафедри української мови та літератури філологічного факультету Одеського державного університету з 1952 по 1991 рік. Зібраний матеріал представляє різні жанри народної творчості і репрезентує духовне і культурне життя українського народу. Частина рукописних зошитів ілюстрована фотографіями, малюнками, колажами, деякі зошити вражають сюжетними малюнками, що ілюструють фольклорні твори. [2] На кожному зошиті є позначка бібліотеки П.Т. Маркушевського: або овальний штамп «Особиста бібліотека П.Т. Маркушевський» або відбиток екслібрису – розгорнута книга на військовому автоматі з написом «Exlibris П.Т. Маркушевського». [2]

Перед текстом пісень, анекдотів, загадок та інших форм фольклору студенти подавали нарис історії регіону, де був зібраний матеріал, що є цінним для його подальшого аналізу дослідниками. Найчастіше серед репрезентованих

записів зустрічаються пісні – побутові, ліричні, епічні, обрядові (колядки, щедрівки, купальські, петрівчані), а також прислів'я, приказки, загадки, анекдоти, казки, легенди, бувальщини. Втім, в деяких зошитах студентами вельми детально записано календарні та сімейні обряди. Серед обрядів календарного циклу найбільше записів обрядів різдвяно-новорічного циклу та Івана Купала. Фрагментарно представлені записи інших циклів календарної обрядовості [1; 2]. Щодо сімейної обрядовості, то найбільш повно репрезентовано записи весільного обряду, є декілька записів обряду реєстрації новонародженого [2; 3], також представлено варіанти записів похорон [2; 3], зокрема т.зв. офіційної частини, за яку, так би мовити «відповідала» сільська рада. Цікавими в науковому плані є записи голосінь [2; 4]. Важливим для дослідників є наявність водночас опису обряду та фольклорного супроводу, оскільки найчастіше в представлених записах подаються нотатки щодо місця та обставин виконання того чи іншого фольклорного тексту в структурі обряду. Серед наявних записів слід окремо виділити групи наративів, які відображають т.зв. радянську обрядовість, в т.ч. проводи до армії або фольклор часів окупації. [2; 4].

Репрезентативність записів з різних регіонів України та Молдови дає можливість робити порівняльні дослідження про окремі аспекти розвитку, чинники впливу на духовну культуру та обрядовість українців, варіативність народної культури. Колекція записів П.Т.Маркушевського є надзвичайно цікавим джерелом дослідження фольклорної спадщини, мовної картини та духовної культури України.

Список використаної літератури.

1. Державний архів Одеської області, Колекція П.Т. Маркушевського, фонд № Р-8259, оп.1 Матеріали фольклорних експедицій до регіонів України студентів відділення української мови та літератури філологічного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова, 26 арк.

2. Петрова А.О, Петрова Н.О. Колекція П.Т. Маркушевського у Державному архіві Одеської області як джерело дослідження духовної культури українців // Архів. Історія. Сучасність. Випуск 2. Одеса: Бондаренко М. О., 2016. С. 227-230.

3. Петрова Наталія. Репрезентація етнічної культури в фольклорних записах останньої чверті ХХ ст. (за матеріалами Державного архіву Одеської області) // Знакові постаті вітчизняної гуманітаристики у національно-культурному самоствердженні України. Київ, 2017. С.99-100.

4. Петрова Н. Фольклор Буковини записав студентів Одеського державного університету (за матеріалами колекції П.Т. Маркушевського в Держархіві Одеської області) Покликання служити науці і людям. Чернівці, 2021. С. 157-164.

ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ У ЦІЛІСНОМУ КОГНІТИВНОМУ ПРОСТОРІ ЛІРО-ЕПІЧНОГО ФОЛЬКЛОРНОГО ТВОРУ

Павлова А.К.,

НИ філології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

(Київ, Україна)

Концептуальне поле дилеми людина – світ розгортається навколо семантичного осередку, що окреслює питання духовного вдосконалення особистості через морально-етичне самовизначення. Поряд із тим, завдяки вербалізації важливих концептів цієї дилеми розкривається питання не лише духовних пошуків особистісного характеру, але й загальнонародного. У комунікативній площині фольклорного твору оприявнюється людина у всіх

сферах земного існування: особистих, сімейних взаєминах, соціальній, трудовій діяльності, релігійних діях тощо.

Наприклад, німецький соціальний психолог і філософ Е. Фромм сутність особистості виводить із усвідомлення нею сенсу власного буття. Отже, щоб зрозуміти будь-яку людину, насамперед потрібно знати, «яка її відповідь на проблему існування» [1, с. 455]. Ці константи розкриваються в усній традиційній ліро-епічній поезії не лише в екзистенційних вимірах, але й як питання духовного становлення цілого етносу. Показ важливих постатей на тлі визначальних подій історії підтверджує нерозривний зв'язок сенсу життя окремої людини та сенсу життя українського народу.

Концепт вважається надзвичайно важливим у процесі з'ясування сутності людини та людського в етнокультурі, оскільки активно використовується її носіями. Концептуальне поле ЛЮДИНА зазвичай розкривається через взаємодію з іншими учасниками комунікації, практичної діяльності тощо.

На основі текстуального аналізу фольклорного твору можна простежити специфіку вербалізації кола концептів, які репрезентують дилему людина – світ. Складовою лексико-семантичного поля постає низка одиниць мовлення, яка виокремлюється презумпцією структурності. Аналіз цієї оригінальної парадигми сприяє також виявленню інтра- та екстралігвістичних параметрів фольклорного тексту і загалом його функціональної специфіки. Кожна група лексем постає як багаторівнева модель із наявними ядром, центральною та периферійною частинами. Навколо базових концептів групуються інші, що мають домінантні ознаки та представлені відповідними вербальними репрезентаторами.

Навколо концепту СВІТ структуруються концепти ЗЕМЛЯ, БАТЬКІВЩИНА, ЧУЖИНА. Навколо концепту ЛЮДИНА також розгортається широке лексико-семантичне поле: агент, пан, товариш, друг, жінка, родина, діти, сироти тощо. У багатьох співанках-хроніках про еміграцію наявні назви не лише країн, а й міст та сіл, у яких довелося побувати заробітчанами (Америка, Бразилія, Канада, Італія, Польща, Росія, Ундіно, Нев-Йорк, Гамбург, Парана,

Курітиба, Вінніпег, Плейзгон тощо), а також імена людей, з якими довелося зустрічатися (наприклад, Нодарі Сільвійо, Кароль Геник та інші). Такі топоніми та антропоніми можна розглядати як семантичні центри фольклорного тексту [2].

Наприклад, у низці співанок-хронік про еміграцію використано кількаразове повторення топоніма «Америка», завдяки чому формується своєрідне лексико-семантичне поле з високим рівнем емотивності [2]. Це можна простежити на прикладі ліро-епічної пісні «Про Івана Дуду»:

Слава ж тобі, Христе-Боже, за той дар великий,

Що ти поміг доїхати до той *Америки*.

Ой пішов я в *Америці* роботи шукати.

Найняв я ся на заводі молів трайбувати,

Не подобалась робота – молів трайбувати,

Пішов я в другу фабрику, став уголь копати [3, с. 148].

Концептуальне поле дилеми людина – світ утворює в фольклорному тексті своєрідний психологічний континуум. Це можна простежити на прикладі емігрантських пісень, які подають деталізовані описи подій реальних постатей у реальних обставинах. Звернувшись до принципів когнітивно-досвідної теорії особистості [4], можна вирізняти на рівні наративу діалектику раціонального та ірраціонального в діяльності людини. Також важливою є філософія діалогічності, через яку розкриваються різні модуси осмислення світу. У досвідній компоненті, що оприявнена через монологи та діалоги, стилістичне обрамлення, буття постає у конкретних виявах, ситуативних особливостях. З іншого боку, проступає й ірраціональний рівень через певні синтезування, диференціацію та узагальнення виокремлених констатацій.

Розкриття проблеми людина й буття нерозривно пов'язано з осмисленням відповідної соціокультурної реальності. У фольклорних текстах про ту чи іншу виняткову подію представлено різні варіанти її осмислення. І, відповідно, через цю множинність відбувається пошук істини, окреслюється антропологічна модель із усіма морально-етичними та естетичними характеристиками.

Список використаної літератури:

1. История социологии в Западной Европе и США: учебник для вузов / отв. ред. Г. В. Осипов. Москва: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА–ИНФРА М), 2001. 576 с.
2. Павлова А. К. Антропоніми в усній народній поетичній творчості: культуромовний аспект. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: зб. наук. ст. Київ, 2010. Вип. 34. С. 315–320.
3. Співанки-хроніки. Новини / упоряд.: О.І. Дей (тексти), С.Й. Грица (мелодії). Київ: Наукова думка, 1972. 560 с.
4. Norris P. Epstein S. An experiential thinking style: Its facets and relations with objective and subjective criterion measures. *Journal of Personality*. 2011. V. 79. № 5. P. 1043–1080.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Семашко Т. Ф.,

Національний університет біоресурсів і

природокористування України,

(Київ, Україна)

Мова є найважливішим способом формування та існування знань людини про світ. Сукупність цих знань, відображених у мовній формі, продукує виникнення мовної картини світу, крізь призму якої людина бачить і сприймає навколишню дійсність. Проникнення в мовну картину світу уможливорює пізнання ментальності соціуму, його міфологічне мислення, виявлення мовних форм, що відтіняють універсальні логічні закони людського мислення [6, с. 93], де значну роль відіграє операція зіставлення себе з іншими. Протиставлення, з одного боку, обґрунтовані природою самих речей, а з іншого, – загальнолюдською тенденцією мислити протилежностями.

Людина постає у двох іпостасях – *чоловік* та *жінка*, що є основою для творення фундаментальної для людської культури дихотомії *чоловічий/жіночий*. Останню можна означити як певну реальність, що визначає етнокультурну обумовленість свідомості, за якої і природні умови, і форми господарської діяльності етносу, і форми соціальних стосунків формують свій спосіб бачення та категоризацію світу.

Гендерні характеристики особистості нерозривно пов'язані з лінгвальним аспектом – мовними особливостями. Відомо, що мова, з позиції гендерної лінгвістики, розглядається як відображувальний елемент гендера, який охоплює цілий ряд складників: номінативну, лексичну та синтаксичну системи, категорію роду та інші аспекти мови. Розглядаючи наявність гендеру в мові, зауважимо, що тут досліджується комунікативна поведінка чоловіків і жінок. Звідси, мовна картина світу тісно переплітається з гендерною, основним питанням якої є проблема гендерної ідентичності [1].

Зауважимо, що гендерний аспект картини світу консолідує стереотипні уявлення про чоловічі та жіночі якості, мовленнєву поведінку окремої особи, що належить до будь-якої статі, наявної в мові гендерної асиметрії, яка досить часто проявляється за рахунок негативної конотації чи феноменів маскулінізації та фемінізації мови індивіда, а також наявність гендерних номінацій у мові, які відображають масову свідомість і культуру.

Поділяємо думку, за якої основними атрибутами існування гендерної картини світу є образи маскулінності та фемінінності, оскільки вони відображають фундаментальну особливість людської природи – фактор статевого деморфізму [2]. Найважливішим є те, що всі зміни, які відбуваються у свідомості особистості знаходять пряме відображення у її мовній картині світу.

Гендерний аспект, зафіксований у культурних традиціях, безпосередньо впливає на самоідентифікацію та поведінку особистості в різних сферах діяльності. Результати численних досліджень (У. Лабов, Д. Коутс, П. Браун, Є. Горошко, А. Кириліна, Є. Земська та ін.) засвідчили, що стать мовця (заразом із такими категоріями, як: вік, освіта, професія) суттєво впливає на його мовну

поведінку. Відтак, правомірною видається думка про виділення «гендерної мовної особи» [5, с.70]. При цьому найважливішими проблемами для гендерного вивчення мовної особи вважаємо «реконструкцію гендерного «Я» в тексті», а також «побудова мовного портрета гендерної мовної особистості» [5, с.71].

З метою побудова мовного портрета гендерної мовної особистості і був проведений порівняльний аналіз жіночих та чоловічих мовних картин світу на лексичному, граматичному та стилістичному рівнях, що супроводжувався виділенням типових диференційних (розрізнявальних) ознак. Результати дослідження продемонстрували: на лексичному рівні кількість виявлених типових диференційних ознак жіночих та чоловічих мовних картин світу збігається; на граматичному та стилістичному рівнях порівнювані ознаки, навпаки, практично відсутні, що свідчить про більш комплексний склад жіночої мови у плані граматики та стилістики, а також про те, що чоловіча мова має фактичну, а жіноча – емоційну спрямованість [4, с. 10].

Метою породження мови в чоловіків є надання співрозмовнику певної інформації. Для цього достатньо підібрати певні лексичні одиниці й абсолютно не важливо, яким чином буде побудоване речення, і чи будуть використані у ньому будь-які стилістичні прийоми. Жінки ж прагнуть не лише донести інформацію до співрозмовника, але й побудувати свою мову таким чином, щоб вона була красивою та різноманітною; для жінки важливо передати не самі факти, а своє ставлення до них.

Використання гендерного підходу до вивчення мовних явищ дозволить по-новому поглянути на процеси формування та розвитку семантико-функціональних особливостей мови.

Список використаної літератури

1. Булычев И. И. Гендерные исследования: методология и методика. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.chestisvet.ru/index.php>.
2. Булычев И. И. Образы маскулинности и фемининности в формате

гендерной картины мира. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://credonew.ru/content/view/384/56/>.

3. Волоснова Ю. А. Политкорректность и вмешательство в гендерную картину мира. Электронный ресурс. Режим доступа: <http://teleconf.ru/sborniki-nauchnyih-trudov/>

4. Гвоздева А. А. Языковая картина мира: лингвокультурологические и гендерные особенности. Автореф. дис. ... канд филол. наук. Краснодар, 2004. 15 с.

5. Нерознак В. П. Языковая личность в гендерном измерении. *Гендер: язык, культура, коммуникация*: Тезы I междунар. конференции. Москва, 1999. С. 70–71.

6. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за редакцією С. Я. Єрмоленко. Київ : «Либідь», 2001. 222 с.

КОНЦЕПТ СТАНОВЛЕННЯ ФЕМІНІТИВІВ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Бернацька С. М.,

*Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»*

(Київ, Україна)

Мова – це найважливіший спосіб формування і становлення знань людини про світ. У процесі своєї діяльності та розвитку кожен індивід пізнає об’єктивну реальність і фіксує результати пізнання в слові, що є фундаментальною основою мовних знань, що в подальшому формує цілісну мовну картину світу – інформацію про навколишній світ, яка зафіксована в індивідуальній чи колективній свідомості і відтворюється засобами мови.

На думку американських мовознавців Едварда Сепіра та Бенджаміна Уорфа, що ще на початку ХХ століття розробили гіпотезу лінгвістичної відносності, яка полягала в різному сприйнятті світу представниками різних

мов та національностей. Основна думка такої гіпотези «влади мови над розумом» полягає в словах науковців: «Насправді «реальний світ» значною мірою неусвідомлено будується на мовних нормах певної групи... Ми бачимо, чуємо, сприймаємо так чи так ті або ті явища головним чином завдяки тому, що мовні норми нашого суспільства передбачають цю форму вираження [1, с. 261].

Вищезгадана гіпотеза не знайшла своєї підтримки у суспільстві, разом із тим вона дає підстави задуматися над впливом фемінітивів та маскулітивів на формування мовної картини світу.

У другій половині ХХ століття в Сполучених Штатах Америки та Німеччині з'явився соціально-мовний напрям феміністська лінгвістика, головною ідеєю якої було подолання стереотипного образу жінки, боротьба з дискримінацією жінок за статевою ознакою та андроцентризму мови, орієнтованого на чоловіка [2, с. 135].

Відомо, що фемінітиви – це такі слова жіночого роду, які є альтернативними аналогічним поняттям словам чоловічого роду за певною професією, видом діяльності та соціальним статусом. Постановою КМУ від 22 травня 2019 року № 437 «Питання українського правопису» було схвалено Український правопис у новій редакції, який був розроблений Українською національною комісією з питань правопису [3]. Так, п. 4 § 32 Українського правопису були внесені зміни до правопису іменникових суфіксів, за допомогою відповідних суфіксів від іменників чоловічого роду варто утворювати іменники на означення осіб жіночої статі, тобто фемінітиви: *студентка, директорка, філологиня, поетеса, адвокатеса*.

Фемінітиви як явище з'явилися досить давно. Ще до встановлення радянської влади на теренах України фемінітиви активно використовувалися, проте, були витіснені російською владою в 30-х роках ХХ століття та повернені у вжиток в 1991 році.

Вважається, що фемінітиви було вжито на території сучасної України в дописемні часи та були закріплені в перших пам'ятках української писемності – «Руській правді», «Слові о полку Ігоревім», «Повісті минулих літ» та

«Галицько-Волинському літописі». Вживалися терміни, які характеризували жіночий рід: *княгиня, цариця, наложниця*; ототожнювали належність до роду: *братова, синова*; узагальнювали за сферою діяльності: *дворная, стригущая*; належність до певної національної: *руска*.

У першому українському друкованому словнику Лаврентія Зизанія під назвою «Лексика», який датується 1596 роком, були використані слова-фемінитиви: *молодиця, невістка та інші*. Пізніше науковцями встановлено, що «Словарь» Бориса Грінченка, який було видано на початку ХХ століття налічувалося біля тисячі найменувань осіб жіночої статі. У свою чергу, найбільший український словник – одинадцятитомний «Словник української мови» (СУМ-11) кінця 20 століття налічує близько 3500 фемінитивів [4, с. 210].

Особливу увагу на фемінитиви було звернено після прийняття Литовського статуту та узаконення однаковості майнових і спадкових прав чоловіків та жінок, що забезпечило право участі жінок в державних, політичних та інших громадських справах. Так, в ХІХ столітті українська письменниця Наталія Іванівна Кобринська, виховуючи в собі та в своїх читачів високі духовно-моральні та національно-патріотичні чесноти, внесла значний вплив на розвиток жіночого руху через українську літературу, належала до того покоління жінок, які не мали права навчатися у вищих навчальних закладах та стояла біля витоків фемінізму. У листах до Івана Франка Наталія Кобринська неодноразово використовувала фемінитиви, письменниця писала «патріоти і патріотки», тим самим наголошуючи на потребі використання подвійних форм у словах – чоловічої та жіночої [5].

Отже, виходячи з вищесказаного, можна дійти висновку, що фемінитиви – це явище зовсім не нове, воно зустрічалося в українській мові ще за часів дописемності. Проте, такі слова-фемінитиви мали більше негативне забарвлення, оскільки вони не характеризувалися як такі, що відносяться до жіночої статі, а скоріше відзначали приналежність жінки чоловікові. Була поширена культурна традиція, яка визначала чоловічу стать першочерговою – андроцентризм.

Мова була, є і завжди буде динамічною, а тому й потребує закріплення суспільних змін у словах та термінах. Сьогодні увесь світ прагне до руйнування гендерної нерівності. Так, в англійській та фінській мовах немає граматичного роду, а в німецькій та французькій – вживаються як фемінітиви, так і маскулінітиви. Українська мова є індикатором соціальних змін для цілісного бачення мовної картини світу і повинна прагнути до гендерного балансу.

Список використаної літератури

1. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии (пер. с англ. Е. Н. Перцова ; общ. ред. Е. А. Кибрик). Москва : «Прогресс», 1993. 656 с.
2. Петрова О. І. Тенденції фемінізації сучасної німецької мови. Верхньоволзький філологічний вісник. 2019. № 3. С. 134-139.
3. Постанова КМУ «Питання українського правопису» від 22 травня 2019 року № 437. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.01.2022)
4. Томіленко Л. М. Фемінітиви юридичної царини в українській загальномовній лексикографії ХХ-ХХІ століть. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. Київ: НАВС, 2019, Ч. 1, С. 209-212. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15659/1/%D0%A3%D0%9A%D0%A0%20%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%90%20%D0%92%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%9F%D0%A0%D0%A3%D0%94%20%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%2C%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%2C%20%D0%9F%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%9F%20%D0%A71_p210-213.pdf (дата звернення: 21.01.2022)
5. Чорнієвич М. Фемінітиви притаманні українській мові, це не якість нове явище — мовознавця. URL: https://gazeta.ua/articles/istoriya-movi/_feminitivi-pritamanni-ukrayinskij-movi-ce-ne-yakes-nove-yavische-movoznavicya/843774 (дата звернення: 21.01.2022)

ПРАСЛОВ'ЯНСЬКІ НАЗВИ ПОСУДУ ДЛЯ РІДИНИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Науменко Л. М.

Державний податковий університет

(Ірпінь, Україна)

У ХХІ столітті залишається актуальним дослідження різних тематичних груп лексики, які допомагають якомога детальніше вивчити не лише мову, а й культуру українського народу. Багато праць українських мовознавців присвячено аналізу лексики, що належить до побутової сфери. Останнім часом з'явилася значна кількість результативних досліджень окремих груп діалектної лексики. Відомий дослідник історії мови О. В. Прискока звертає увагу на той факт, що набуває актуальності напрям, пов'язаний із вивченням історії словникового складу мови за давніми писемними пам'ятками. С.П. Гриценко досліджує динаміку лексикону української мови XVI–XVII ст., серед якого значне місце посідає лексика на позначення посуду для рідини.

Проведений аналіз лексико-семантичної підгрупи назв посуду, призначеного для вживання та зберігання рідини дав можливість виокремити групу лексики, яка має праслов'янське коріння. До згаданої групи належить лексема *джбан*. Дослідник історії слов'ян Л. Нідерле зазначає, що посуд, яким користувалися давні слов'яни, був не лише глиняним: траплялося, що чаші виготовляли з людських черепів, інколи ковані сріблом чи золотом. Вони мали невеликий розмір і для його позначення використовували слов'янські терміни, серед них *чьбань – жбан* [155, с. 347]. Етимологи виводять лексему від псл. **сьбань*, слово поширилося в багатьох слов'янських мовах: р. бр. *жбан*, р.-цсл. *чьбань*, п. заст. *czban*, ч. *džban, žban, čban*, слц. *dzban*, схв. *жбѧн, жбѧнь, ѡбѧн*,

ст. *чьбанъ*, стсл. *чьбанъ*, *чьванъ*. О. Трубачов вказує на можливу спорідненість слов'янського кореня з **сьb-*, який не зберігся на слов'янському ґрунті, з лит. *kibti*, *kimbù* [ЭССЯ, IV, с. 138–139]. І. Срезневський подає фонетичні варіанти *чьбанъ*, *чьванъ*, які мали однакове лексичне значення 'посудина, глечик, чаша' [Срезневський, III, с. 1554]. М. Фасмер розглядає російський відповідник до українського *джбан* / *збан* – *жбан*, що в церковнослов'янській позначено як *чьбанъ* / *чьванъ* 'дерев'яна посудина з кришкою' [Фасмер, II, с. 36–37]. Українські дослідники слово *джбан* та форми *жбан*, *жбанок* також виводять від праслов'янського **сьванъ* і пов'язують його з **kubъ* 'куб, кубок' [ЕСУМ, II, с. 47]. Фонетичний варіант *дзбан*, *збан*, *дзбанок*, *збанок* вважають запозиченням із польської. Його наводять як синонім до *куб*, *цебер* [ЕСУМ, II, с. 55, 47].

Лексема активно функціонувала в XVI – XVII ст. переважно зі звукосполученням *зб-*, спорадично *дзб-* на початку слова: *збанъ*, *збанъ* 'дзбаночок', діалектна форма *збаночок* / *збаночок*. У джерелах цього періоду зазначено також *скядель* як відповідник до *збанъ* [СУМ XVI – XVII, II, с. 36–37]. Синонімом до *збан* є *квкшинъ* [Зизаній, с. 53]. *Дзбанокъ* Начиння для напоїв баясте з вухом. XVII. За турецькіє *дзбанки* зол. 15 Арх. ЮЗР. I, XI, 38 (1605) [СУМ, II, с. 708]. *Збанокъ* Глечик. [Геденъ] даль... *лямпы въ збанкахъ порожнихъ* Рух. хр. 67. *Збанокъ* глиняный. Гал. II, 113 [ТМ, I, с. 708]; *Чванець: банка, оливная сядни, фаска, флаша* [1627 П. Бер., с. 156].

Збереглася ця традиція і в XVIII ст., в окремих текстах вказано на коштовні матеріали, з яких виготовляли цей посуд: ... *и сребряны(х) на столахъ стоящы(х) збановъ* [КлЗ, с. 282].

Про популярність цього виду посуду свідчить те, що назва потрапляла до перекладних словників: *сірпеа*, *сосу(д) винный*, *делва*, *дзбан* [1642 СЛЛ, с. 125; XIX Maxim, I, с. 189].

У XIX ст. форми функціонують паралельно: *жбан*, демінутив *жбанок* позначають те саме, що й *збан*, *збанок* [Желехівський, I, с. 218]. Російському *жбанъ* відповідає українське *джбан*, *коновка* [Уманець, I, с. 215].

У ХІХ ст. вживають форми з різними наслідками взаємодії приголосних: асиміляції, потім дисиміляції [зб] > [жб] > [джб]: *Жбанъ* Глечик глиняний, посудина з вузьким горлом. *Жбанецъ* (зменш.) Глечичокъ; чванецъ. Див. *Джбанъ*. *Бардакъ*. *Джбанъ* (и.с.м.р.) *Жбанъ*. Глечик. Див. *Глекъ*. По-польски теж [Б-Н, с. 136, 114].

Б. Грінченко зафіксував декілька лексем на позначення цього виду посуду: *збан* і *дзбан*: *Ишов красний пан, ніс води збан*. Чуб. I. 68. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 415. Деривати *збанка* та *збанок* утратили зменшене значення. Демінутиви *збаночок*, *збаня*, *збанятко* вказують на маленький розмір. Окремі слова стають багатозначними і тому входять у різні тематичні групи [Грінченко, II, с. 121]. Фонетичний варіант *жбан* має однакове лексичне значення з *джбан*, зафіксовано демінутиви *жбанецъ*, *жбанок*, *жбаник*, *жбанчикок*. Від лексем *жбан*, *джбан* утворилися деривати-прикметники *жбанів* / *джбанів*, *жбанячий* [Грінченко, I, с. 476].

Сучасна українська мова зберегла лексему ***дзбан, джбан***, розм. *жбан*. ‘Глекоподібний глиняний, дерев’яний або металевий посуд для води, молока, квасу і т. ін.’ [СУМ, II, с. 263], але вона вийшла з активного вжитку і поповнила шар пасивної лексики, а саме історизмів. *Дзбанок* має відповідник у розмовній мові *жбанок* і те саме лексичне значення, що й *дзбан*. Від ***дзбан, жбан*** утворився дериват ***дзбáник***, розм. *жбаник* [СУМ, II, с. 264].

Спорадично засвідчено в говірках: бойків. *дзбан, збан* 1) ‘глек, глечик’. 2) ‘емальований бідон для молока місткістю в 1–4 л’; *дзбанок, збанок* 1) ‘глечик’. 2) ‘скляна банка’; ‘бідончик’ [Онишкевич, с. 211]; наддністр. *дзбанє* ‘малий глечик’ [Шило, с. 170]; зах.-поліс. *збан* і *збанок* мають однакове лексичне значення ‘глечик із ручкою’, окрім того, *збанок* у говірках має й інші значення: 2) ‘глечик без ручки’, 3) ‘глиняний кухоль для пиття води’, демінутив *збаночок* ‘невеликий глечик з ручкою’ [Аркушин, с. 182].

Отже, лексема *джбан* належить до питомої лексики і має праслов’янське коріння. Вона разом з іншими словами такого типу стала основою формування

лексико-семантичної підгрупи назв посуду для вживання та зберігання рідини, засвідчено в новоукраїнський період.

Список використаної літератури

1. Аркушин – Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок у 2-х т. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ ун-ту ім. Лесі Українка, 2000. Т. 1. А – Н, 2000. 353 с., Т. 2. О – Я, 2000. 456 с.
2. Беринда – Лексикон словенороський Памви Беринди / підгот. тексту і вступ. ст. В. В. Німчук: надрук. з вид. 1697 р. фотомех. способом. Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. 271 с.
3. Б-Н – Білецький-Носенко П. Словник української мови / підгот. до вид. В. В. Німчук. Київ: Наукова думка, 1966. 421 с.
4. Грінченко– Словник української мови: В 4 т. / за ред. Б. Д. Грінченка. Київ: Лексикон, 1996.
5. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 7 т. Київ: Наукова думка, 1982 – 2012. Т. 1 – 6.
6. Желехівський – Желехівський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словник. Львів, 1886. Т. 1: А – О, 590 с. ; Т. 2.: П – Я, 632 с.
7. ІСУМ – Історичний словник українського язика / Всеукр. акад. наук, НДІ мовознав., Словник. сектор; уклад.: Є. Тимченко [та ін.] ; ред. Є. Тимченко. Харків; Київ: Держ. вид. України, 1930. Т. 1 : А–Ж: зошит II (Г – Ж). 1932. 419 с.; Т. 1: А – Ж : зошит I (А – Г). 1930. XXIV, 528 с.
8. Нидерле Л. Славянские древности. Москва: Изд-во иностр. лит., 1936. 450 с.
9. Онишкевич – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: У 2 ч. Київ: Наукова думка, 1984. Ч. 1. А – Н, 1984. 494 с.; Ч. 2. О – Я, 1984. 514 с.
10. СУМ – Словник української мови: В 11 т. Київ: Наукова думка, 1970 – 1980. Т. II, с. 264.
11. Уманець – Уманець М., Спілка А. Словарь російсько-український. Львів, 1893 – 1894. Т. 1 – 2.

12. Фасмер – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. Москва: Прогресс, 1964 – 1973. Т. 1 – 4.
13. Шило – Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник. Львів, Нью-Йорк: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2008. 288 с.

Секція 3. СУЧАСНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС: ПРОБЛЕМИ, ПОСТАТІ

АКТУАЛЬНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ПІЗНАННЯ

Герасимчук В. А.,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

(Київ, Україна)

На сьогодні нові наукові методології пропонують рівнозначний підхід до кореляції дискретно-дискурсивного та образно-емоційного пізнання. Два типи мислення у широкому сенсі формують кожний свою мінімальну одиницю мовлення – образи, які класифікуються на дискретні і континуальні. Дискретні розглядаються з погляду особливостей розсудкового мислення. Вони однозначні за змістом і мають жорстко окреслений обсяг. Континуальні, образно-емоційні одиниці – багатозначні, невизначені за змістом, «розпливчасті» за обсягом. Оскільки непрохідної межі між дискретно-дискурсивними та образно-емоційними одиницями не простежується, можливі переходи, експлікації, уточнення, коли, приміром, одному образному вираженню відповідає декілька однозначних термінів. Причому взаємозв'язок дискретного і континуального не вичерпується змістовим, інформаційним аспектом, а включає взаємодію раціонального та емоційного, аргументації та асоціації.

Проблемні вузли духовної культури нині заповзялась розплутувати художня література як образна форма відтворення тих самих духовних сфер.

У процесі художньо-філософського осягнення і відображення світу, осмислюються і переосмислюються ті споконвічні «тринадцять» проблем (Б.Рассел), звичайно ж, умовно, що над ними із розпачливою затятістю Сизіфа майже безрезультатно спрадавна б'ється людство, спричинюючи появу дедалі нових, але так само основоположних для людини проблем. При цьому для

художнього пізнання особливо значущим було і залишається почуття переживання універсальності і цілісності світу, до якого людина як його неод'ємна часточка звертається з таким самим онтологічно одвічним, як і нерозв'язним – у чому ж сенс буття і головне сенс буття людини? І навіть, коли йдеться про плюралістичну, множинну картину світу, репрезентовану в текстах художньої літератури, де, здавалося б, питання про сенс буття відпадає саме собою, перетворюючись на питання про його абсурдність, (надто екзистенціалістські тексти) , вона продовжує осмислювати цю абсурдність світу з тим, щоб надати їй суб'єктивного сенсу, хоча б у формі літературного жанру як своєрідного космосу чи хаосмосу (Дж.Джойс), сам текст відтак стає сенсом навіть абсурдного світу. Висока місія культуротворчості в широкому антропологічному, аксіологічному та онтологічному сенсі – «впорядкування хаотичного» – є ваговитою спонукою до творення тексту особливої мови, мови художньої, своєрідної художньої філософії як особливого способу мислення, актуалізованого в різних типах філософування, що найрельєфніше і найпрозоріше проявляється в художніх жанрах літератури, в його філософських проєкціях. Наділені талантом літератора автори художніх текстів творять філософський дискурс, висловлюючи «фахові» компетенції, глибокі розмірковування щодо посипаних сріблом вічності питань, які часто і не потребують відповідей через свою нерозв'язність. Слово у таких текстах «не скуте» рамками вузького контексту, не редуковане до одного зі своїх численних «значень», але взяте в усій доступній нам повноті, постає смисловим полем, неперервним і енергійно напруженим, не дискретним, не розбитим на «шматочки» значень, але присутнім в усій повноті щоразу при своєму явленні. А забуття внутрішньої форми слова створює відчуття спустошеності і конвенційності його значення, що призводить до його «прозорості», до його нездатності творити реальність художнього тексту.

Тільки підхід до слова і до тексту як до творячого «живу» художню реальність процесу виявляє його онтологічний статус, в усіх інших художніх текстах слово інтерпретується через категорію логічного зв'язку, у світлі чого

головною функцією слова стає функція комунікативна. А естетична функція слова як творця зберігається тільки в межах художнього тексту .

РОМАНИ-ПСИХОГРАФІЇ СТЕПАНА ПРОЦЮКА: НОВІ ФОРМИ ОСМИСЛЕННЯ БІОГРАФІЙ ПИСЬМЕННИКІВ

Александрова Г. А.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

м. Київ, Україна

Психобіографія — психологічне дослідження життєвого шляху історичного діяча — це синтезоване жанрове утворення, яке постало на перетині психології і біографії. Психобіографію ототожнюють із психоісторією (К. Єгорова), вважають її найбільш поширеним розділом в психоісторії (О. Боброва). Нині це — вивчення історично значущих і неординарних особистостей, мета якого — розкрити і психологічно реконструювати їхнє життя. Цей жанр генетично пов'язаний із працями З. Фрейда, який є автором першої психобіографії, присвяченої Леонардо да Вінчі (1894). Відомими авторами-психобіографами є Ерік Еріксон, Джеймс Вільям Андерсон, Генрі Мюррей, Джордж Етвуд, Вільям Руньян та ін. У їхніх творах **спостерігається тенденція до зменшення сюжетного плану, більша увага приділяється не подіям, а психології персонажа, внутрішній стороні його життя.** В українській літературі першість у цьому жанрі належить твору В. Петрова «Романи Куліша», який називають інтимною психобіографією [1, с. 193]. Письменник використовував біографічні дані про П. Куліша як певний матеріал, охудожнював, естетизував документальні джерела. У жанрі біографічної прози, зокрема, роману-психографії працює і Степан Процюк (1963 р. н.) . Він як і В. Петров — не лише письменник, а й учений, поєднує художні пошуки з науковими, творить текст на основі історичних документів, перетворює біографічний матеріал на художній. У 2010–2011 роках він видав три романи — «Троянда ритуального болю», «Маски опадають повільно»,

«Чорне яблуко», у яких предметом художньої обсервації стали три постаті, котрі посідають високі місця в українському літературному каноні: Василь Стефаник, Володимир Винниченко і Архип Тесленко. В українських біографічних романах про письменників С.Процюк помічає багато соцреалістичного лакування дійсності, інерції, невігластва та звичайної інструментальної брехні; для нього ж завжди важливим був перегляд закостенілості канону — етичного й естетичного. Нині, за твердженнями критиків, біографічна *«трилогія»* Процюка є найкращим літературним матеріалом про цих трьох класиків української літератури.

Причиною вибору Володимира Винниченка, Василя Стефаника і Архипа Тесленка серед величезної кількості українських письменників, як не раз зазначав С.Процюк, по-перше, стало його захоплення екзистенційною літературою, представниками якої були ці митці. По-друге, ці творчі особистості близькі йому за психотипом, їхній внутрішній світ найбільше йому зрозумілий — він вважає, що можна писати лише про тих письменників, які близькі психічною структурою. Як зазначає автор, це ті творці, яких він любив із дитинства: Стефаник близький своїм романтизмом, Винниченко — сміливістю та водночас надчутливістю, волею до мислительства та енергетикою, Тесленко — внутрішньою добротою, сором'язливістю, тонким психічним складом. У літературних колах одразу помітили автобіографічний складник психобіографій і почали говорити, що невротичність В. Стефаника, велич В. Винниченка і закомплексованість А. Тесленка — то і є С. Процюк.

С.Процюк не заперечує можливостей ототожнення своєї біографії з життєписом героя. У версіях психічної біографії, на його думку, неможливо без «авторської тіні», адже в якомусь сенсі кожен автор прози пише власну біографію, і це або якісь варіації автобіографії, або ж біографія і кардіограма власної душі.

Зрозуміти культурні коди романів С.Процюка може лише ерудований реципієнт; це має бути «взірцевий читач» (У. Еко), «аристократичний читач» (Р. Барт), «архічитач» (М. Ріффатер), «уявний читач» (Е. Вулф), який має

знання про попередні тексти. Це так звана «філологічна проза» (О. Боронь), але відвертість, із якою автор зазирає в глибини людського єства, здатна шокувати читачів, які звикли до гламурних письменницьких портретів. Тому реципієнт його прози має бути обізнаним із життям і творчістю митця, знати історичну добу, у якій він жив, літературне і культурне життя тих часів, теорію психоаналізу. Читач, який не має такого інтелектуального розвитку та літературного досвіду, не буде спроможним осягнути закодовані у творі сенси.

Ці твори С. Процюка жанрово тяжіють не лише до біографічного роману, а й до щоденниково-епістолярної нарації; це досить своєрідний синтез «біографії, сповіді, автокоментування, епістолярію, мемуарів» [2, с. 310]. Критики по-різному визначають різновиди цих біографічних творів: «психоделічний роман» (Є. Баран) (психоделія (від грец. Ψυχή — душа, δήλος — ясний), психоаналітичний (К. Байдалова). міфобіографія (І. Славінська). Це — текст-біографія, у якому домінує образ, а не точне відображення історичних і культурних реалій, а художня біографія підноситься до рівня міфу.

Психобіографічні романи С. Процюка — це експеримент в сучасній українській літературі. Адже автор вийшов за межі жанрів нарису, есе-біографії, що є основою художньої біографістики, і подав власне, екзистенційно-трагічне прочитання біографії письменників, у центрі якого — психічна історія душі, а для її написання треба мати певні знання із психоаналізу. Він звернувся до жанру психографії, оскільки, на його думку, література може впливати лише на людей чутливих, тонкого душевного складу. Під час роботи над романами відчував певні метафізичні явища.

Отже, специфічна концепція біографії письменника — психографія — яскраво представляє можливості сучасного стану жанру біографії, його трансформацію в національному біографічному просторі. Реалізуючи жанр життєпису, С. Процюк вносить кардинальні корективи в типологію біографічного письма, модернізує біографічний дискурс. Тексти про Василя Стефаника, Володимира Винниченка та Архипа Тесленка можна вважати

частинами єдиного філософсько-біографічного «проєкту», який є результатом рефлексії письменника над можливостями психографічного життєпису.

Список використаної літератури:

1. Андреев В. Психобіографія в українській історичній науці 1920-х рр.: В. Петров та його студії про П. Куліша // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. 2013. № 7. С. 185-194.
2. Черниш А. Біографічні Романи С. Процюка в інтертекстуальному вимірі // Прикарпатський вісник НТШ «Слово». 2019. № 3. С. 309-316.

ЮРІЙ ШЕВЕЛЬОВ ЯК ОРГАНІЗАТОР ЛІТЕРАТУРНОГО ЖИТТЯ У СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Денисюк С.П.,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

(Київ, Україна)

Діяльність літературних осередків української еміграції становить окрему цікаву сторінку в історії національної духовності, що привертає увагу сучасних дослідників. У цьому зв'язку надзвичайно показовою є хронологічно нетривала, але яскрава історія Мистецького українського руху – об'єднання українських письменників, які після завершення Другої світової війни опинилися у таборах переміщених осіб у американській окупаційній зоні Німеччини та Австрії. За різними оцінками дослідників загалом там опинились близько двохсот тисяч українців.

Відомо, що знаний український вчений Ю. Шевельов (псевдонім Юрій Шерех) у свій час належав до кола найактивніших ініціаторів створення МУРу. Поряд з Юрієм Шевельовим біля її витоків стояли Іван Багрянний, Юрій Косач, Ігор Костецький, Віктор Петров (Домонтович), Леонід Полтава та Іван Майстренко.

25 вересня 1945 р. ініціативною групою було підписана декларацію об'єднання, складену тим же Ю. Шевельовим. У ній ішлося про головне завдання, яке постало перед українським письменством – «у високомистецькій, досконалій формі служити своєму народові і тим самим завоювати собі голос та авторитет у світовому мистецтві. Відкидаючи все мистецьки недолуге та ідейно-вороже українському народові, українські митці об'єднуються для того, щоб у товариській співпраці змагати до вершин справжнього і поважного мистецтва» [3, с. 548]. Чи не вперше у новітній історії проголошувався «єдиний фронт різних розгалужень літератури на еміграції», представлених вихідцями з усіх частин України.

Роки існування МУРу позначені активною організаційною діяльністю – відбулося три з'їзди організації (1945, 1946 і 1948 року) та проведено три конференції, присвячені окремим творчим проблемам. На з'їздах обиралось Правління МУРу, головою якого був У. Самчук. Незмінним заступником голови, а часто фактичним керівником об'єднання був Ю. Шевельов.

Принципова спрямованість керівництва МУРу на створення організаційних структур пояснювалась лише прагненням сприяти творчій реалізації об'єднаних у його лавах особистостей. На наш погляд, слід прислухатись до слів Ю. Шевельова, який доводив, що саме від організації письменників значною мірою залежить їхня творча результативність.

Незважаючи на те, що у МУР входило усього близько п'ятдесяти членів та кандидатів, організація розгорнула бурхливу видавничу, наукову та журналістську роботу. Заявлене у програмовій декларації завдання МУРу – мистецькими засобами творити синтетичний образ України та її духовності було реалізовано у низці літературних творів, що вийшли під егідою організації. Серед них слід згадати роман «Тигролови» І. Багряного, повісті «Доктор Серафікус» і «Без ґрунту» В. Петрова (Домонтовича), роман «Діти Чумацького шляху» Д. Гуменної, повість «Еней і життя інших» Ю. Косача, повість «Старший боярин» Т. Осьмачки, повість «Юність Василя Шеремети» і роман «Ост» У. Самчука, збірки поезій В. Барки, Б.Кравцева, Я. Славутича та

багато інших творів, які зараз справедливо вважаються класикою національної літератури. До здобутків літератури МУРу Ю. Шевельов відносив поглиблену розробку традиційної для національного письменства теми української людини. Звертаючись до відтворення добре знайомої багатьом письменникам МУРу радянської дійсності, митці свою основну увагу акцентували на розкритті душі української людини, розкриваючи ті трансформації, яких вона зазнає у лещатах тоталітарної системи.

Серед періодичних видань мурівського періоду, до яких був безпосередньо причетним Ю. Шевельов, слід насамперед згадати альманах «МУР» (1946) і однойменні збірники літературно-мистецької проблематики «МУР» (у 1946-1947 рр. вийшло три випуски). І хоча об'єднанню не вдалось організувати постійний періодичний орган, певною мірою цю роль виконував журнал «Арка» (Мюнхен, 1947-1948), редагований тим же Ю. Шевельовим.

На жаль, більшість видань мурівського періоду існували недовго, залишивши після себе один-два випуски, що давно стали бібліографічною рідкістю. Крім організаційної роботи Ю. Шевельов активно виступав як літературний критик та теоретик. Низку важливих положень та ідей виголосив Ю. Шевельов у своїх виступах на з'їздах МУРу, У своїй програмовій доповіді «Стилі сучасної української літератури на еміграції», виголошеній на Першому з'їзді МУРу у грудні 1945 р., він доводив, що шлях до світового визнання українського письменства лежить через розбудову неповторної та органічної своєрідності української національної літератури. Магістральним напрямом її розвитку Ю. Шевельов визначив витворення глибоко своєрідного, глибоко українського літературного стилю, відповідного і гідного України не як етнографічного поняття, а «суверенної європейської нації, яка тому претендує на місці в Європі, що має що свого Європі сказати» [4, с. 607]. Дослідник підкреслював, що поява нового стилю обумовлена закономірностями літературного розвитку. Водночас художні процеси нерозривно пов'язані із загальноісторичними подіями, зі змінами у національному характері. Одним з найбільших досягнень дослідника цього

періоду стала концепція національно-органічного стилю, яка постала на основі бачення своєрідності національного письменства як окремої самодостатньої європейської літератури і водночас накреслила перспективний напрямок розвитку української художньої словесності.

Список використаної літератури

1. Костюк Г. Зустрічі і прощання. Спогади у двох книгах. К.: Смолоскип, 2008. Кн. 2. 512 с.
2. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. К.: Либідь, 1997. 360 с.
3. Українська літературна критика ХХ ст.: Антологія у двох томах. К.: Наукова думка, 2015. Т. 1. 720 с.
4. Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Кн.2. 1151 с.
5. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і довкруги). Спогади . Харків – Нью-Йорк: Видання часопису «Березіль». Видавництво М. П. Коць, 2001. Т. 2. 30

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРЕКРАСНОГО:

КОНЦЕПТУАЛЬНІ КАРТИНИ ПОСТМОДЕРНОГО СВІТУ

Мислович Н.М.,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

(Київ, Україна)

«Модернізм відомий своєю пов'язаністю з маргіналом, вигнанцем, "іншим". Однак типово, що репрезентативними прикладами цієї маргінальності є письменники, які стали канонічними високими модерністами [3, С. 625]». Якщо поглянути на нову українську літературу (після Івана Котляревського) як на широкий історико-культурний феномен або дискурс, то в ньому можна виявити декілька центрів і маргінесів. По-перше, існував зовнішній центр –

російська література, до якої українська література впродовж довгого часу була провінційним і маргінальним додатком. По-друге, внутрішній центр формувався навколо ідеологічної доктрини народництва і його естетичної парадигми. Українська література з часом почала шукати нові зразки і центри вже не на російському Сході, а на європейському Заході.

У період української автономізації кінця ХХ століття на перший план висуваються внутрішні парадигми літератури, формується її внутрішній центр (канон, офіційна лінія) і, відповідно, її маргінеси (деканонізація, авангардизм, деструктивні тенденції). Серед жанрів української літератури поезія (романтизм) займає центральну позицію, а проза (реалізм) – маргінальну. В рамках канону класиків і канонічних стилів чоловічий текст займає центральне, а жіночий – маргінальне місце.

Поява нових форм художнього мислення, жанрове різноманіття, пошуки нових мотивів, структури творчості, мистецькі ідеї, трансформація химерної стильової течії – характерні ознаки сучасної постмодерністичної прози.

Постмодернізм – це культурологічний феномен, зміст і термінологія якого поки що не з'ясовані остаточно. Естетичною природою цього явища є поєднання і органічне співіснування різних художніх систем. Постмодернізм як феномен сучасної епохи означає кінець певної епохи. Це естетичний бунт проти, перш за все, всього радянського, нове існування української ідеї.

Принципом вираження постмодерної літератури є іронія, принцип гри, галопуюче «цитатне мислення». Це зверхність, місцями іронічне глузування над усім, це завжди висміювання неприйнятних форм поперед естетичного досвіду. В українську літературу постмодерн увійшов непомітно і, насамперед, є антитезою тоталітаризму і соцреалізму.

У центрі постмодерного світобачення – «маска автора», найперше це потужний розвиток інтелектуальної потенції, що акумулювала в себе художній досвід багатьох попередніх епох.

Постмодернізмом в українській літературі називаємо творчість письменників кінця 1980-их років – початку ХХІ століття.

Традиційно орієнтирами у формуванні постмодерної літератури є дві школи: львівсько-франківська – перевага гри та іронії, карнавалу, травестії. Герой, як правило, виходець із села, сільська людина з комплексом меншовартості (Ю. Андрухович, Тарас Прохасько, Ю. Іздрик та інші); київсько-житомирська – перевага екзистенційних мотивів. Герой – інтелектуал, рафінований інтелігент (О. Ульяненко, Богдан Жолдак, О. Забужко та інші). Молоде покоління завжди приходять зі своїми власними ідеалами, смаками, уявленнями, а батьки-класики вважають все те дитячими забавами, посилаючись на особливості становлення – дорослішання.

Вітчизняні письменники довгий час не переймалися проблемами стилю й форми. Модернізм із його множинністю стилів інспірував серйозні протиріччя між консерваторами-батьками і бунтівливими дітьми. У ранньому модернізмі в Україні найперше виявилися послідовними в обстоюванні нового жінки, зокрема Леся Українка та О. Кобилянська.

Аж з середини вісімдесятих років ХХ ст. починається радикальна модернізація, пов'язана зі змінами і світогляду, і суспільного ладу в державі. Ритм таких змін визначається не тільки зовнішніми парадигмами, а чимось глибинним – внутрішньокультурними чинниками. Іронія стає провідною рисою усіх творів сучасного мистецтва.

Ю. Андрухович як класик «актуальної» української літератури визначальним напрямом творчості визначає постмодернізм, для якого характерне руйнування ілюзій, еkleктика (змішання поглядів, стилів, ідей), потяг до архаїки, колективного безсвідомого, ігровий стиль, інтертекстуальність, так званий «текст у тексті». Автор «перечитує» в творах попередників традиційні образи та сюжети, своєрідно переосмислює їх. Персонажі «Рекреації» порівнюються з письменниками «розстріляного відродження», а сюжет роману «Перверзія» з постійними блуканнями головного героя навіяно епічними творами, в основі яких мотив подорожі в «Іліаді» Гомера та «Єнеїді» Вергілія. Повторюваними є звертання до біблійних

мотивів, образів. Відбувається характерне для постмодернізму змішування дійсності з фантасмагорією, простір міфологізується.

Завдяки використанню алюзій, певної символізації тексту автором досягається символічна багатозначність тексту. Митець передає визначальне для сучасного світогляду відчуття абсурдності, нереальність буття. Твори Ю. Андруховича розглядають переважно у рідніщі сучасної філософії та естетичних пошуків. Він першим, імітуючи поєднання різних літературних стилів: бароко, український бурлеск і травестію, дав взірець популярної карнавальної прози («Дванадцять обручів»), якій притаманне рівноправність «високого» і «низького».

В романі Любка Дереша «Там, де вітер» автор подає славу двохтисячників з прямолінійністю інфантильного підлітка, довести собі: ти ще для когось цікавий і важливий, – вічна проблема. Герой роману досі сподівався, що зможе стати легендою літератури, а не легендою кафедри туризму, де йому довелося провчитись п'ять років, аби не йти в армію, а опинився на теренах розхристаної батьківщини в пошуках кращого європеїзованого життя. А далі по накатаній – шлях до себе, прозріння.

Визначною постаттю означеної епохи (2010 р.) є Олесь Ульяненко. Текст «Сталінки» називають одним з найвизначніших романів сучасної української незалежності. Окрім «Сталінки» найбільш резонансними творами були романи «Знак Саваофа» та «Жінка його мрії». Проза О. Ульяненка почасти супроводжувалася скандалами, але шанована прихильниками не завдяки скандалам. Не зважаючи на те, що автор мав за плечима величезний життєвий досвід, яким не могла похвалитися більша частина письменницької спільноти в Україні того часу, він працював над бекграундом та блискуче деталізував кожен з описуваних тем, зокрема описав «бомонд соціального дна» в романі «Дофін сатани». Він повсякчас таврував кабінетну прозу і говорив, що радіє і цінує перш за все читачів серед механізаторів і зварювальників. Його проза бодай цікава тому, що більшість його персонажів – низи, що не типово для вітчизняних текстів. Перекоаний націоналіст-анархіст, палке і добре серце,

дебошир і просто принципова людина – таким сприймали О. Ульяненко сучасники і не лише в Україні.

Нам важливо усвідомити, як нерозривно пов'язані мистецька форма минулого та її сьогоденне руйнування. Сучасний митець прагне відтворити в творі той новий мистецький настрій, відповідно з яким він творить і що видається йому новою формою загального взаєморозуміння, солідарності. Великі досягнення різноманітними шляхами надходять в споживацький світ і впливають на естетизацію середовища. І не випадково, що в процесі творення митець переживає напругу, що з'являється від сплетіння очікуваних традицій і з'яви нових звичок, які він сам ініціює. Схоже, тут перетинаються дві речі: наша історична свідомість і схильність сучасної людини до рефлексії. Велика революція в мистецтві починається тоді, коли мистецький витвір вивільняється від всіх життєвих залежностей, стає сам собою, а мистецтво – мистецтвом. Сьогодні вона призвела до відмови від обумовленої традиції змістовності образу та художньої виразності, зробивши це вдвічі проблемнішим. Сучасне мистецтво є проблемою для теоретичного осмислення конструктивного принципу лінійної перспективи творчості.

Список використаної літератури:

1. Андрухович Ю. Рекреація: Роман та оповідання / Ю.І. Андрухович. – Київ: Ранок. – 2018. – 253 с.
2. Гадамер Х.Г. Актуальність прекрасного. Ч 1. – /Х.Г. Гадамер. – Москва: Искусство, 1991. – С. 266-323.
3. Павличко С. Теорія літератури. – / Соломія Павличко / Передм. Марії Зубрицької. – Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 679 с.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС
ЯК СУЧАСНА ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
(НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ М. ЕМІСА)

Січкаренко Г. Г.,

Державний університет телекомунікацій,

(Київ, Україна)

Українці сьогодні отримують все більше можливості знайомитись з сучасним світовим літературним процесом, кращою західною літературою без ідеологічних шор. Це, зокрема, сприяє кращому розумінню світу та комунікаційним процесам між народами. Ми приєднуємось до вітчизняних дослідників [1], які закликають розглядати літературу в контексті соціальних комунікацій, як сторін одного явища, що формують соціальний інформаційний простір. Це новий погляд на природу літератури як соціально-комунікаційного процесу. Розглянемо певні аспекти зазначеного на прикладі творчості М. Еміса.

Мартін Луїс Еміс (народ. 1949) визначається критиками та дослідниками його творчості як один із найзначніших і новаторських прозаїків в сучасній англійській літературі та постмодерністській літературі загалом, а також як один з найзначніших аналітиків кризового стану цивілізації і сучасного літературного процесу. У 2020 р. в Україні вийшов єдиний роман М. Еміса українською мовою «Стріла часу, або Природа злочину» [2], який став лауреатом Букерівської премії. Його називають провокаційним, як «Лоліта» Набокова та химерним, як «Улісс» Джойса [3]. В будь якому разі він змушує читача переживати нові почуття та думати.

Найбільш ваговими зарубіжними роботами, присвяченими творчості М. Еміса є дослідження Дж. Дідріка, Г. Келкса, Н. Тределла. Творчість М. Еміса також досліджується в контексті епохи постмодернізму в працях Н. Бентлі, Д. Вуда, А. Мессі. Офіційний сайт автора www.martinamisweb.com містить

біографічні відомості, критичні дослідження, інтерв'ю, обговорення, художні твори М. Еміса, статті, присвячені його творчості під авторством таких критиків, як П. Баррі, К. Белланте, К. Бернارد, Ч. Бігзбі, Н. Брукс, А. Бредлі, Р. Кирнан, А. Кнаак, П. Макграт, Д. Мойл, С. Моррісон, Дж. Ноти, Дж. Ноукса та ін. Варто виділити також монографії та дисертації О. Джумайла, О. Переходцевої, В. Луніної, А. Марданова. В Україні ім'я Мартіна Еміса не має тієї ваги і популярності, як у Британії, США, Франції, РФ. Вперше в українському дискурсі здійснено спробу концептуально осмислити художню прозаїку М. Еміса у дисертації та публікаціях З. Дубравської [4].

М. Еміс вдало дебютував романом «Записки про Рейчел», яка була відзначена Премією Сомерсета Моема (1974 р.). Роман «Стріла часу, або Природа злочину» увійшов в шорт-лист Букерівської премії 1991 р. У 2000 р. Університет Східної Англії присвоїв М. Емісу почесний ступінь доктора літератури. До 2010 р. Еміс працював професором творчого письма в Університеті Манчестера, брав участь в громадських заходах, проводив публічні дискусії з провідними літераторами з актуальних соціальних проблем (література ХХІ ст., тероризм, релігія, суїцид, насильство тощо) і писав романи, рецензії та статті. Його есе, памфлети, політичні твори та публічні виступи регулярно викликали пристрасні реакції з різних сторін суспільства, надихали до нових дискусій і інтерв'ю.

М. Еміс створив власний варіант постмодерністського роману, де досить гостро реагує на сучасні соціальні, філософсько-психологічні проблеми, несправедливість, оцінюючи їх з точки зору абсурдності постмодерністського світу. В його текстах часто у гротескній манері відображається реальність: дещо цинічна, фальшива, відверта, через трагікомедію, чорний гумор тощо, і разом з тим, різними художніми прийомами висвітлюються гуманістичні принципи автора. М. Еміс, будучи крупним письменником, який через художні образи викриває глибоко особисті та глобальні проблеми, зміг і в реальному житті проявити себе як інтелектуал, метр, критик, сценарист і т. ін. За його творами та сценаріями знято понад 20 кінофільмів. Ця багата палітра проявів

письменника в різних художніх жанрах і іпостасях, зазвичай, не висвітлюється в художньо-літературному дискурсі, соціальних комунікаціях, а також у навчальних програмах для здобувачів освіти. Між тим, це могло б збагатити та урізноманітнити науково-освітній процес, сприяти поглибленню осмислення творчості, соціальної позиції М. Еміса, дозволило краще зрозуміти його героїв, погляди автора на сучасні суперечливі глобальні процеси.

Так, для поглибленого розуміння можна переглянути фільми по творах або за сценаріями М. Еміса, виявити основні ідеї в стрічках і знайти відповідні міркування серед літературних творів автора. На наш погляд, перегляд і аналіз фільмів здатний викликати інтерес не лише до творчості М. Еліса, а й до сучасної зарубіжної літератури загалом. До того ж, більшість прози, інтерв'ю, кінофільмів наявні в оригіналі й знайомство з ними покращить знання англійської мови тих, хто вивчає її. При тому, англійський постмодернізм, яскравим представником якого виступає М. Еміс, є одним з найбільш репрезентативних явищ світового літературного процесу межі ХХ-ХХІ ст.

Отже, доходимо висновку, що дослідження творчості М. Еміса потребує поглиблення й урізноманітнення через поширення знайомства не лише з його літературними творами, а також публіцистикою, критикою, сценаріями, мемуаристикою тощо, зокрема, шляхом застосування інноваційних інтегрованих інформаційних технологій. Розширена подача матеріала про сучасного автора, який осмислює актуальні глобальні процеси, сприятиме здатності читачів самостійно опановувати нові данні, критично їх оцінювати. Це однозначно сприятиме кращому розумінню сьогодення та міжетнічній комунікації. Таким чином, літературний процес виступає сучасною формою соціальної комунікації.

Список використаних джерел

1. Біличенко О. Л. Літературна комунікація як об'єкт загальної теорії соціальних комунікацій. Вісник ХДАК. 2015. Вип. 46. С. 26-33.

2. Еміс М. Стріла часу, або Природа злочину: роман; перекл. з англ. Л. Герасимчука. - Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 224 с.

3. Клуб сімейного дозвілля. Стріла часу, або Природа злочину. М. Еміс.
URL : <http://surl.li/bhdtv>

4. Дубравська З. Р. Образ автора в бібліографічній і мемуарній прозі (на матеріалі творчості Мартіна Еміса): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук: 10.01.06 - теорія літератури /КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2015. 19 с.

ФАНФІКШН ЯК НАПРЯМОК СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

Бобко А. М.,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

(Київ, Україна)

Сучасний літературний процес представлено широким спектром різноманітних жанрів та напрямків — як нових, так і класичних. Особливе місце серед них займає фанфікшн, відомий також як фанфіки. Література цього типу являє собою твори, написані за мотивами сторонніх художніх творів: літературних, фільмів, ігор тощо; з використанням героїв оригіналу або постатей реальних людей-знаменитостей; події відбуваються у всесвіті оригіналу та з дотриманням всіх чи деяких його правил. Їх створюють переважно автори-аматори, тому тексти часто не відрізняються художньою цінністю, оригінальністю і, навіть, у певному сенсі, можуть бути названі маргінальною літературою. Проте фанфікшн є надзвичайно розповсюдженим: такі твори пишуть і читають тисячі людей. Так, наприклад, тільки на сайті «Книга фанфіків» зазначено наявність 25000 фендомів — вигаданих світів, за якими створюють фанфіки [3].

Фанфіки — найрозповсюдженіша форма фанатської творчості. В порівнянні з фанартом (малюнком за мотивами чужого твору), фанатським коміксом чи фільмом, у створення тексту найнижчий так званий поріг входження для новачків — створити його найпростіше, а допущені помилки не відразу помітні. Можливо, саме цим зумовлена популярність саме фанфікшину.

Автори фанфіків, як правило, фанати оригіналу, що пишуть заради власного задоволення та для того, щоб поділитися думками і образами з іншими фанатами-однодумцями. Багато з них творить під мережевими псевдонімами, не використовуючи власні імена [3]. Цікавість до їх роботи гарантується її зв'язком з оригінальним твором, з персонажами і всесвітом якого працює автор. Така ситуація робить фанфікшн надзвичайно вільним літературним напрямком: цензура або певні норми тут відсутні. Тому такі твори стають відображенням найтемніших куточків душі соціуму: серед текстів легко можна знайти написані на суперечливі і навіть неприйнятні теми, описи різних збочень тощо. Автори дають повну волю своїм фантазіям і почуттям, не обмежуючись нічим, легко ризикують з темами і образами.

Проте це не означає, що напрямок фанфікшину не має своїх характерних ознак. Серед них можна виділити:

- написання на матеріалі чужих, як правило популярних, творів;
- неочікувані, часто випадкові любовні лінії, здатні заінтригувати читача;
- зміни в характері персонажів порівняно з оригіналом;
- вторинність і простота сюжетів.

Звісно, на цьому перелік не завершується. Проте, спираючись на нього і звернувши увагу на історичний аспект питання, можна помітити, що саме явище з'явилося набагато раніше, ніж виник відповідний термін — принаймні у середньовіччі. Так, наприклад, класична історія лицарів короля Артура і вся відома сьогодні артуріана викристалізувалася саме з фанфіків за мотивами давніх переказів і має мало спільного із ними.

У наш час інтернет створив надзвичайно сприятливі умови для фанфікшину. У його середовищі формуються власні «класичні сюжети» (як свого часу сталося з артуріаною) та популярні напрямки. Покоління читачів, що виростають, занурюючись у ці прості і невігадливі твори задля того, щоб знову і знову повертатися у милий їм світ оригіналу, підсвідомо формують під їх впливом свої смаки і погляди. Що на перший погляд можна вважати негативним явищем, адже якість і зміст фанфіків часто низькі. Проте вільний доступ до величезного обсягу ніким не нормованої літератури має ще одним аспектом впливу на масову свідомість — люди звикають і починають любити читати.

Так, ще років 20 тому казали, що книги вимирають. А зустріти людину з книгою у міському транспорті можна було все рідше. Сьогодні ж це звичайне явище: люди читають як паперові, так і електронні тексти.

Хоча не існує досліджень, що пов'язували б розвиток фанфікшину як напрямку творчості із зростанням популярності читання, але, якщо зіставити дати, можна помітити певні закономірності:

- розповсюдженість інтернету у країнах СНГ зросла від 10% у 2005 році до 72,2% у 2019 [2];

- архів фанатських творів «Книга фанфіків» з'являється у 2007 р. спочатку як аналог західного FanFiction.Net, створеного трохи раніше — у 1998 році [4] і на сьогодні налічує мільйони текстів, як фанфіків, так і оригінальних [3];

- за результатами досліджень, опублікованих GfK у 2017 році, в середньому у світі 60% людей читають книги хоча б раз на тиждень [1].

Як видно, розвиток мережевої літератури іде паралельно із тим, як доступнішим стає інтернет. А ситуація із читанням серед населення суттєво покращилась порівняно із кінцем 90-тих — початком 2000-х, коли книги вважалися вимираючими. Поки не можна стверджувати, що саме популярність безконтрольного і різноманітного фанфікшину серед молоді призвела до

популяризації книжок серед них у більш зрілому віці, коли їх читацькі смаки стали вибагливішими, але ця тема варта подальшого дослідження.

Ще одним цікавим проявом впливу фанфікшину на масову культуру можна вважати появу жанрів-наслідувачів певних популярних творів. Мова не йде про твори-клони, що часто виникають як реакція на велику популярність, а отже і комерційних успіх, певних оригіналів. Мова йде про випадки, коли твір не можна вважати фанфіком чи копією, але він повторює певні особливості популярного попередника і належить до окремого напрямку, що сформувався на його базі. Так, «Гаррі Поттер» можна назвати причиною появи так званих академок: творів у жанрі фентезі, де події відбуваються у магічних школах та академіях. А «Сутінки» призвели до хвилі любовних фентезі-романів, у яких хлопець — надприродна істота, а дівчина — звичайна людина.

Фанфікшн являє собою сприятливу основу для формування і шліфування авторського таланту. Сучасна література знає випадки, коли саме із цього середовища виходили автори майбутніх бестселерів — Кассандра Клер та Е.Л. Джеймс.

Таким чином можна стверджувати, що фанфікшн як явище є не тільки надзвичайно розповсюдженим у наш час, а і давнім, здатним здійснювати суттєвий вплив на розвиток літератури і культури в цілому, діючи як опосередковано, так і безпосередньо.

Список використаної літератури:

1. Frequency of reading books [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://cdn2.hubspot.net/hubfs/2405078/cms-pdfs/fileadmin/user_upload/dyna_content/ru/documents/press_releases/2017/gfk_rus_press_release_frequency_of_reading_books.pdf
2. International Telecommunication Union [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/facts/default.aspx>

3. Книга Фанфиков — более 25000 фендомов, оригиналы от популярных авторов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://ficbook.net/>

4. Книга фанфіків — Вікіпедія [Электронный ресурс]. — Режим доступа:

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0_%D1%84%D0%B0%D0%BD%D1%84%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%B

Секція 4. ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

НОВЕ ЗВУЧАННЯ НАСТАНОВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ХХІ СТОЛІТТЯ

*Динікова Лілія Шерифівна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
(Київ, Україна)*

Загальнолюдська культура об'єднує безліч національних культур, кожна з яких є самоцінною у власній унікальності, володіє власним образом світу, системою цінностей. Співвідношення світової і національної культур – одна з найскладніших проблем сучасної культурології. На сьогодні, в епоху глобалізації, яка безпосередньо впливає на соціально-культурний аспект буття, особливої ваги набула комунікація між представниками різних культур, оскільки вирішення будь-яких питань відбувається через комунікацію та сприйняття партнера, а також через налаштованість на продукт, результат комунікації.

Діалог культур поєднує усвідомлення культурної альтернативи, виявлення її абсолютної відмінності від власної культури і, зрештою, встановлення толерантних стосунків, які взаємозбагачують учасників взаємодії як духовно, так і матеріально – у процесі діалогу активізується культурна творчість.

На характер етнокультурного поступу українців, формування та розвиток власної самобутності величезний вплив справила творчість Т.Г. Шевченка. Вона відкрила новий, вищий етап у розвитку української культури, стимулювала зростання української національної свідомості і перехід від Малоросії до України. Т. Шевченко показав світові національне буття

українців, красу і неповторність української землі з її розкішною природою, унікальними традиціями та щирими і нескореними людьми.

Т. Шевченко своєю творчою спадщиною та громадсько-політичною діяльністю доводив етнокультурну самобутність українців та виборював право на окремішній етнокультурний поступ українського народу. Український народ має всі підстави для сформування своєї культури, оскільки «в своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». Розглядаючи питання історії України, поет вказує на те, що народ повинен мати своїх «Брутів і Коклесів», тобто своїх «славних» гетьманів і свою історію, не підроблену ніким. Треба життя побудувати так, щоб настала соціальна і національна воля. А це можливо зробити тоді, коли не відгороджуєшся від рідного народу, коли передову культуру шукаєш не в «чужому краю», а на рідній землі, бо

Нема на світі України, Немає другого Дніпра...

Водночас Кобзар учить переймати з культури інших країн усе прогресивне, не забуваючи рідної як першооснови. Він писав: «І чужому научайтесь і свого не цурайтесь!», маючи на увазі європейський ціннісний досвід, який творчо буде розвивати та доповнювати етнокультурний поступ українців через зміцнення і вдосконалення українських традицій, ціннісних орієнтацій.

Якщо європейці у вирі сучасних глобалізаційних процесів сприймають українців у повноті їхньої національної ідентичності, то запозичення та використання позитивного культурного досвіду видається цілком позитивним.

Наголошує Т. Шевченко і на взаєморозумінні, встановленні толерантних стосунків, які взаємозбагачують учасників взаємодії як духовно, так і матеріально. Адже міжкультурний діалог, оснований на толерантності та взаєморозумінні, дає змогу зберегти ідентифікаційні національні особливості кожної із культур і сприяє формуванню «в цивілізаційно-глобалізаційному просторі загальнолюдських культурних цінностей при збереженні національних, ментальних ознак культури кожного народу» [4, с. 26].

Кобзар утверджує рівність кожної людини перед Богом незалежно від соціального становища. У його творчості немає жодних слідів будь-яких конфесійних упереджень. Серед його друзів були люди різних віросповідань, і Т. Шевченко доволі прихильно до них ставився, у тому числі й до представників етнічно чужих для українців та конфліктуючих з ними конфесій, зокрема, католицизму, ісламу, іудаїзму. Нетерпимість до релігійних вірувань та поглядів інших народів чи членів суспільства засуджувалась поетом.

Таким чином, актуальним в контексті сучасних євроінтеграційних процесів є звернення до життєвих настанов Т. Шевченка щодо етнокультурного поступу українців як засадничих принципів побудови діалогу культур.

Список використаної літератури:

1. Даниленко М. Толерантність як складова релігійних поглядів Т. Шевченка та її ментальне підґрунтя // Простір і час сучасної науки : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. інт.-конф., 22–24 квіт. 2013 р. – К., 2013.
2. Українська та зарубіжна культура / За ред. В.О. Лозового. – Х. : Одісей, 2008. – 375 с.
3. Чабанов В. Тарас Шевченко про збереження етнокультурної самобутності українців в контексті євроінтеграційних процесів / В. Чабанов // Українознавчий альманах. – 2013. – Вип. 12. – С. 106–111.
4. Шейко В.М. Генеза та еволюція діалогу культур у цивілізаційному глобалізаційному світі / В.М. Шейко // Культура України. – 2011. – Вип. 33. – С. 19–31.

ВИДАТНІ ПОСТАТІ УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА КІНЦЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Онуфрієнко О. П.,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

(Київ, Україна)

Наука, що ми її називаємо мовознавством, майже така ж давня, як і мова, адже постала з необхідності вивчати мову. Ті, про кого йтиметься у цій статті, доклали багата зусиль для збереження та відродження української мови.

Одним з тих, хто закладав і формував засади українського мовознавства, був Павло Житецький, який вивчаючи Пересопницький Євангеліє довів його українське походження. Наукова діяльність цього мовознавця пов'язана з лексикографією. П. Житецький організував групу філологів для укладання словника української мови. До складу цієї групи ввійшли М. Драгоманов, М. Старицький, П. Чубинський, В. Антонович. Також Житецький був перекладачем, фольклористом, працював над удосконаленням українського правопису. Окрім наукової діяльності, він займався також громадською діяльністю, був членом Київської «Громади». Вивчаючи у курсі «Загальне мовознавство» розділ «Фонетика», звертаємо увагу на дослідження Житецького в галузі української історичної фонетики, цей вчений вивчав взаємозв'язок слов'янських мов, його вважають першим істориком української літературної мови. Ще до М. Грушевського, П. Житецький сформулював концепцію безперервного розвитку української мови, яку в той час вважали наріччям російської мови, зіпсованої польською. Він обґрунтовував таким чином безперервний розвиток українського народу і його культури, ще з часів Київської Русі.

Як активний громадський діяч брав участь у створенні недільних шкіл, адже стояв на позиціях викладання шкільних предметів українською мовою, бо вважав, що рідна мова є запорукою розвитку нації.

Спадщина П. Житецького має велике значення і у наш час, адже наповнена прогресивними ідеями, новітніми науковими концепціями, багатим тематичним і фактичним матеріалом, тому і зараховують цього вченого до основоположників української мовознавчої науки.

Видатною постаттю, що вирізняється серед вчених-мовознавців, є Борис Дмитрович Грінченко — автор першого словника української мови. Важко

переоцінити титанічний труд цього вченого над матеріалами словника, який сьогодні називаємо «Словник Грінченка». Саме в ньому збережений пласт української мови, частково знищений за часів радянщини. Це перекладний українсько-російський словник, що має елементи тлумачного, і налічує понад 68 тисяч слів. Ця праця заклала основи нового українського правопису, який згодом дістав назву Грінченків, як раніше кулішівка, драгоманівка та подібне.

Борис Грінченко і його соратники, які об'єдналися навколо журналу «Основа», Є. Тимченко та В. Науменко, опублікували перші аркуші А–В у додатку до журналу «Киевская старина». Робота над словником велася понад 46 років. Це унікальне лексикографічне видання, автор аналізує історію української лексикографії, яка формувалась продовж десятиліть, починаючи від словника Памво Беринди. Цікаво, що назви рослин і тварин дублюються латинськими науковими відповідниками, що додає ваги цій праці. Окремо треба сказати про фразеологію, походження якої пояснює Б. Грінченко.

Праця цього видатного мовознавця — невичерпне джерело для дослідження величезного автентичного матеріалу живої української мови початку ХХ ст. Як мовознавча праця, «Словник» займає почесне місце у курсі «Загальне мовознавство» для студентів-лінгвістів.

Б. Грінченко був письменником — створив цілу низку оповідань для дітей, педагогом — створив кілька підручників, етнографом, літературознавцем, істориком і публіцистом, якому слід віддати шану за великий і значний внесок в українське мовознавство.

Євген Костянтинович Тимченко, один із співавторів «Словника Грінченка» (він започаткував цю працю) — видатна постать в історії українського мовознавства, знавець санскриту, поліглот: володів англійською, французькою, німецькою, італійською мовами. Він автор першого перекладу українською мовою фінського епосу «Калевала». Як знавець європейських мов, Євген Тимченко переклав Метерлінка, Мопассана, Байрона та ін. Євген Костянтинович вивчав та досліджував історію української мови, її фонетику, граматику, лексику, лексикографію, діалектологію. Його спадщина налічує

понад 100 праць, серед яких — підручники. Ця постать надзвичайно цікава для лінгвістів і перекладачів, адже вчений перекладав українською мовою європейську літературу, чим сприяв становленню і поширенню української літературної мови.

Є. Тимченко зробив свій внесок і у порівняльне мовознавство. Широко залучаючи для порівняльного аналізу матеріали слов'янських, індоєвропейських мов, а також їх діалектів, він тим самим орієнтувався на самобутність української мови і доводив це. В історії мови належав до школи молодограматиків. Він також відомий як укладач історичного словника української мови.

Вчений брав участь у правописній конференції 1927 року і виступив з цікавою пропозицією ввести до української абетки літери «s» (замість «дз»), «z» (замість «дж») та «j» (замість «й» в «я», «ю», «є», «ї»). Цікаво, що конференція підтримала цю пропозицію, але Каганович заборонив вносити зміни літер до правопису і комісія своє рішення відмінила.

Тимченко був автором багатьох підручників, викладав у Варшавському, Київському університетах, був академіком АН УРСР і членом-кореспондентом АН СРСР.

Д. Павличко у передмові до видання «Калевали» в перекладі Є. Тимченка напише: «Євген Тимченко духовно і фізично належить до плеяди найкращих українських інтелігентів, що їх розтоптала комуністична система». 1938 року його було репресовано, а його ім'я у списках репресованих стояло поруч з іменами М. Грушевського, неокласиків та всіх тих, кому інкримінувалась участь в українській націоналістичній організації СВУ. Його заарештували у віці 72 роки, але в ув'язненні він не відмовився від своїх переконань і був засланий у Красноярський край. Повернувся Є. Тимченко до Києва у 1944 році, і зусиллями М. Рильського був прийнятий на попереднє місце роботи до АН УРСР. Його внесок в історію українського мовознавства неоціненний, але його ім'я було несправедливо забуто і поновилось лише 1989-го року.

Постаті видатних мовознавців початку ХХ ст. і їх потужний внесок у мовознавчу науку, на мою думку, мають посісти почесне місце у матеріалах навчального курсу «Загальне мовознавство», бо розкривають спектр мовознавчих теорій, гіпотез і у граматиці, і у фонетиці, і у лексиці.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК СПОСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МІЖЕТНІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Сахно І. А. ,

Одеський Національний університет імені І.І. Мечникова,

(Одеса, Україна)

науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент

Петрова Н. О.

В сучасному глобалізованому світі етнографічний туризм є одним з способів стати свідками міжетнічної комунікації в місцях компактного проживання представників різних етносів. Його розвиток стає новим цікавим напрямком діяльності, постійно зростає попит на етнічні тури, які можуть здійснюватися у рідні місця для туристів або з метою ознайомлення з культурою та історичною спадщиною певного краю. Також засобами етнографічного туризму можна побачити як співіснували й продовжують жити поруч різні народи та етноси. Тема є досить глобальною й напевно має розглядатися у межах певної території, ми зосереджуємося на Одещині, яка є цікавим прикладом взаємодії представників різних культур що репрезентують ті етноси, які впродовж довгого часу заселяють регіон.

Проблема необхідності розвитку туристичної привабливості окремих регіонів України особливо актуалізувалась в період пандемії, що частково посприяло розвитку внутрішнього туризму, пошуку нових форм репрезентації етнокультурної спадщини. Пересічні громадяни як потенційні туристи почали розуміти що ми маємо бути самі для себе цікавими, і це призвело до поштовху

появи та розвитку тих форм діяльності яких до цього вже не було. [2] Наприклад: тури вихідного дня, практичні екскурсії в межах області та міста.

Також важливо враховувати й Національне відродження яке активізувалося після подій Революції Гідності, й початком агресії Росії що призвела до війни в Україні. В той час громадяни почали активніше цікавитися історією України й народів які її населяють, це призвело до активізації внутрішніх подорожей Україною.

Однією з актуальних проблем з якими бореться етнографічний та культурний туризм в Україні є проблема формування цілісності загальнонаціонального культурно-комунікаційного простору, спільної історичної пам'яті, подолання взаємних негативних стереотипів між регіональними та етнічними групами, є одним із стратегічних завдань державної політики у гуманітарній сфері, та зумовлена процесами формування української нації як політичної і загальнонаціональної ідентичності громадян України.

Традиційні ремесла, обряди та діалекти різних етносів, що населяють терени області, є ресурсами для розвитку етнографічного туризму. На розвиток регіону помітно вплинули культури багатьох народів. Поруч з українцями тут мешкають албанці, болгари, гагаузи, євреї, молдавани, німці, поляки, росіяни. Кожен з цих етносів має свої унікальні традиції, культуру, тому цей регіон неодмінно привертає увагу туристів. Представники різних етнічних груп живуть окремо у великих селищах, кожне з яких має репрезентацію своєї культури в архітектурі, повсякденні, обрядовості, фольклорі.

Одним з цікавих культурних місць Одещини є Центр етнографічного, сільського зеленого туризму та сімейного відпочинку Фрумушика-Нова. Фрумушика-Нова. Це приватний комплекс з етномузеєм та етносадибами простонеба, який також називають «Бессарабське село Фрумушика-Нова». Саме там дуже гарно відображене етнічне різноманіття тривалого співіснування поруч з українцями на Одещині представників етнічних груп: болгар, гагаузів, євреїв, молдаван, німців, росіяни та відображення їхньої

локальної історії. Це можна побачити на прикладні етнічних садиб характерних народам проживаючим на цих територіях, а для тих кому такий спосіб ознайомлення менш цікаве, є трохи інакший спосіб знайомства з локальною культурою засобами традиційної кулінарної спадщини шляхом дегустації смачних традиційних страв у Корчмі. [1]

Завдяки поєднанню цікавих історичних подій які відбувалися в регіоні, а також етнічного розмаїття був створений етнотуристичний маршрут "Шпаків шлях", який є проєктом Українського Культурного фонду, цікавим та новаторським маршрутом є "Дорога вина та смаку Української Бессарабії".

Велику роль у створенні привабливого об'єкту для туризму та відображення етнічного різноманіття грають етнографічні фестивалі Одещини. Яскравим прикладом є наймасштабніший культурний захід на території північної Одещини – це Кодимський етно-екофестиваль «Кодима-фест». Традиційно фестиваль проходить на Зелені свята. «Кодима-фест» став локальною культурною подією, навколо якої згуртувалася велика кількість людей різних професій, проте зі спільними інтересами, із різних міст та сіл. Вона надихає на саморозвиток, відкриття нових талантів, збереження культурної спадщини, дає людям із периферії додатковий заробіток, а головне – відчуття власної цінності та значущості у всеукраїнському контексті. «Кодима-фест» відкриває всій Україні досі маловідомий, але вартий уваги регіон – Кодимщину, додає до строкатої туристичної мапи цей зелений і гостинний край.

Культурно розмаїта Одещина є привабливим регіоном з цікавими об'єктами етнографічного туризму що допоможуть ознайомитися з унікальною та насиченою історією краю всім бажаючим.

Список використаної літератури:

1. Кушнір В.Г., Петрова Н.О., Паларієв О.А. *Фрумушка-Нова (історико-етнографічний нарис)*. Одеса, 2020. 72 с.

2. Орлова М. Л. *Ресурси етнічного туризму регіону: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області)* : Дис... канд. географ. наук: 11.00.02. Одеса, 2009. 251

Секція 5. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ І НОВІ КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТЕХНІКИ СТОРІТЕЛІНГУ (НА МАТЕРІАЛІ ВИСТУПІВ TEDX)

Маковецька-Гудзь Ю.А.,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

(Київ, Україна)

Сторітелінг як один з найдієвіших методів впливу на аудиторію нині набуває популярності. Його використовують у різних галузях: починаючи від маркетингу і закінчуючи педагогікою. Як зазначає Ковпик С.І. «сторітелінг розглядають як новий підхід до написання тестів промов, адже саме історії у тексті промови здатні викликати у слухачів низку емоцій, діапазон яких буде коливатися від нейтральних до вибухових» [1, 268]. Такий формат більше схожий на живе спілкування з аудиторією. Хороша розповідь, як захоплюючий фільм або книга, запам'ятовується і впливає на свідомість, формує довіру. У ній немає прямих закликів, але вона мотивує і надихає. Досягти такого ефекту допомагають спеціальні прийоми, техніки сторітелінгу.

Для аналізу було взято виступи на TED, які набрали найбільшу кількість переглядів. Було проаналізовано більше 40 виступів, з них у 27 застосовувався сторітелінг. Вони і стали **об'єктом дослідження**. **Предметом дослідження** є історії, що використовувались у виступах. **Метою роботи** є визначити техніки сторітелінгу, що використовуються найчастіше з метою привернення та утримання уваги аудиторії, мотивації та переконання.

Історії людей на TED – це правдиві розповіді на ті теми, в яких спікер добре орієнтується, може аргументовано доносити інформацію до аудиторії. За 15 хвилин глядач знайомиться з темою, аналізує її, робить висновки. Спікери розповідають про важливі речі простою мовою і це створює атмосферу

дружньої розмови. Глядач розуміє, що мета розповіді, не продати, не рекламувати, не зацікавити у продукті, а донести ідею до широкого кола людей. тому девізом TED є розповідь про «ідеї, які варті обговорення». Найпростіше це робити за допомогою історії.

Сторітелінг виконує 2 головні функції: комунікативну та емоційну. Розповідаючи історії можна не тільки захопити увагу глядача, а й викликати певні емоції та почуття залежно від змісту розповіді. Так вибудовується емоційний зв'язок, завдяки якому в подальшому і приймаються рішення.

Для того, щоб історія мала вплив, вона має містити «початок, що створює інтригу чи конфлікт; середину, що їх підсилює; кінець, який усе це розв'язує» [3, с.20]

П'ятецька О.В. розглядає основні схеми (техніки) побудови сюжету вказуючи, що їх є 7: класичний мономіф, мрія та реальність, злиття ідей, всупереч усьому, метод «квітка», гора, реверсивний метод [2, с. 112-113]. На основі аналізу найпопулярніших відео з конференції TED, виявлено такі найбільш поширені техніки:

Гора. Суть полягає в тому, що герой проходить низку перипетій, але не здобуває перемоги. Це історія поразки, а все, що трапилось з ним, – досвід, який допоможе у майбутньому. Таких історій найбільше. Прикладом може бути виступ Тіма Урбана про прокрастинацію (Див. Джерела)

Подорож героя. Класична історія, відома з дитинства – є герой та проблема, що постає перед ним. Автор розповідає про шлях героя, у кінці на нас чекає щасливе завершення. На конференції TED – це в основному розповіді про пережиті катастрофи (Див. Джерела).

Контраст. Глядачу розповідають 2 історії: це може бути реальна та вигадана історія або реальна та ймовірна. Техніка побудована на контрасті – порівнянні реального та того, що могло б статися або як би могло бути інакше. Хорошим прикладом є виступ Тайлера Девіта (Див. Джерела).

Пригода. Головний герой кидає собі виклик, робить незвичайні речі і ділиться досвідом. Він потрапляє в складні ситуації, з яких дивом виплутується,

і повертається зовсім іншою людиною. Такі історії мотивують і надихають (Див. Джерела).

Комедія. У центрі комедійного сюжету – легка ненав'язлива історія. Жарт, який допомагає спікеру налагодити контакт і показати життєві ситуації (як у виступі Кена Робінсона (Див. Джерела)).

У деяких історіях прослідковується поєднання двох технік. Тому що хороша історія та, яка поєднує де кілька технік відразу і, таким чином, має більший вплив.

У центрі майже кожного виступу на TED – історія, розказана особистістю. Ця історія дуже добре продумана та викликає почуття емпатії і написана так, що у глядача відразу виникає бажання погодитись і розділити точку зору автора. В усіх визначених вище техніках сторітелінгу немає нав'язаних думок, а є шлях, по якому іде глядач, – і сам вирішує як сприймати почуте. У цьому і є головна відмінність сторітелінгу від інших прийомів впливу у виступах – він не нав'язує ідеї, він підштовхує до них.

Таким чином, сторітелінг одним з найдієвіших способів впливу на аудиторію, який допомагає не лише утримати увагу, створити емоційний фон та передати ідеї. кожна з технік передбачає інших спосіб побудови сюжету, але результат завжди один – глядач максимально залучений до виступу.

Список використаної літератури

1. Ковпик С. І. Сторітелінг та його специфічні перлокуції в різних типах промов / С. І. Ковпик // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. – Харків, 2021. – Том 32 (71), № 4, ч. 3. – С. 268–272.

2. П'ятецька О.В. Сторітелінг як поліфункціональний інструмент сучасної комунікації: мовностилістичні особливості/ О.В. П'ятецька // *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, (39), 106-121. Retrieved із <https://apultp.knu.ua/index.php/APULTP/article/view/73>

3. Egan K. Teaching as storytelling. An alternative approach to teaching and Curriculum in the elementary school. Chicago, 1989. 115 p.

Джерела

Гора

https://www.ted.com/talks/shawn_achor_the_happy_secret_to_better_work?referrer=playlist-the_most_popular_talks_of_all

https://www.ted.com/talks/tim_urban_inside_the_mind_of_a_master_procrastinator?referrer=playlist-the_most_popular_talks_of_all

https://www.ted.com/talks/meg_jay_why_30_is_not_the_new_20

Подорож героя

https://www.ted.com/talks/gill_hicks_i_survived_a_terrorist_attack_here_s_what_i_learned

https://www.ted.com/talks/ric_elias_3_things_i_learned_while_my_plane_crashed

Пригода

https://www.ted.com/talks/roz_savage_why_i_m_rowing_across_the_pacific

https://www.ted.com/talks/matt_cutts_try_something_new_for_30_days

Контраст

https://www.ted.com/talks/simon_sinek_how_great_leaders_inspire_action

https://www.ted.com/talks/tyler_dewitt_hey_science_teachers_make_it_fun

Комедійний

https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_do_schools_kill_creativity

https://www.ted.com/talks/rita_pierson_every_kid_needs_a_champion?language=uk

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ НАРАТИВІВ У МАСМЕДІА

Завадська В. В.,

доцент кафедри української мови, літератури та культури,

факультет лінгвістики

Національний технічний університет України «Київський політехнічний

інститут імені Ігоря Сікорського»

Шахворостова О. О.

студентка, факультет лінгвістики,

Національний технічний університет України «Київський політехнічний

інститут імені Ігоря Сікорського»

(Київ, Україна)

Проблема наративу (нاراتивності) є актуальною у сучасній лінгвістиці. Докладний аналіз історії питання можна знайти у спеціальних джерелах [6, 4], ми не будемо докладно зупинятися на цьому, тільки зазначимо, що різною мірою питання розробляли Р. Барт, Дж. Кемпбелл, В. Пропп, К. Леві-Стросс, Цв. Тодоров, А.-Ж. Греймас, Й. Брокмейер, М. Бахтін та ін. Ці та інші дослідники вважаються засновниками теорії наративів та обстоювали різні погляди щодо наративів як таких.

Попри великий об'єм спеціальної літератури дозволимо собі деякі зауваги щодо розуміння та застосування наративів у сучасних українських реаліях, зокрема у медіапросторі. Власне широким застосуванням наративів у сучасних масмедіа й обумовлюється актуальність нашої розвідки.

Почнемо із того, що розуміти під наративом. Різноманітна наукова інтерпретація цього терміна наведена зокрема у статті Д. Г. Качанова [4]. Так багато вчених говорять про наративні моделі, які складаються із постійних компонентів, набір яких у кожного дослідника відрізняється (Пропп, Греймас, Брелон, Окс, Каппс та ін.). Наратив як суб'єктивність, інтерпретацію тексту проголошували Барт, Джеймісон. Проте сприймати текст як наратив можна лише за умови наявності у ньому дії – вважав Лотман. Гадамер стверджував,

що наратив – це спосіб реалізації людської особистості, а Дерріда, як прихильник теорії «смерті автора», позбавляв наратив авторської індивідуальності, пов'язуючи його із попереднім досвідом людей та майбутньою інтерпретацією реципієнта. Це далеко не повний перелік усіх наявних думок та інтерпретацій поняття.

Абсолютно очевидним є те, що наратив – це розповідь, але постає питання, чим відрізняється наратив від власне тексту? Отут думки вчених розходяться, акцентуючи увагу на меті розповіді – тобто на функції, яку на цю розповідь покладає оповідач. Таким чином, можемо сформулювати перше наше твердження: 1) наратив – це розповідь, що має певну мету. Ми не можемо погодитися із тими вченими, які говорять, що наратив – це «розповідь заради розповіді», відмовляючи даному явищу в інтерпретаційній складовій [1]. Можливо, це було актуальним в останній чверті ХХ століття, але не сьогодні.

2) Наратив завжди базується на певній схемі, структурі, до якої прив'язується сюжет, що відповідає цій схемі. При цьому, за законами суто міфологічного мислення, коли «усе може бути всім» [2], один і той самий наратив можна перетворити як на епос, так і на анекдот, використавши при цьому той самий або різні сюжети – тобто створити будь-який твір, залежно від того, яку мету має оповідач.

Таким чином, ми підійшли до наступної тези: 3) сучасні наративи мало відрізняються від наративів попередніх епох, проте мають свої особливості, що робить їх дуже зручними у використанні, зокрема у ситуації гібридної війни, коли безпрецедентність, унікальність подій потребує і викликає велику кількість різних інтерпретацій. Усі наведені нижче особливості сучасних наративів роблять їх надзвичайно гнучкими й дієвими:

- а) стислі за обсягом (звідси перевага таких жанрів, як слоган, коментар, політична промова, стендап-промова, анекдот, мем у розумінні короткого смішного влучного вислову або підпису до зображення і т. п.);

- b) в основі наративу лежить певний сюжет (що, як і раніше, вкладається у традиційну структуру), при цьому один і той самий наратив може звучати у контексті різних сюжетів;
- c) розраховані на швидке сприйняття;
- d) зачіпають більше емоційну, а не аналітичну складову людської психіки;
- e) сюжет та структура будь-якого сучасного наративу є традиційними, оскільки лише традиційне розраховане на швидке сприйняття;
- f) деталізація присутня рівно настільки, щоб викликати враження-замальовку, певний образ або, як кажуть журналісти, «створити картинку» – візуальний якір, який доповнить емоцію;
- g) сучасні наративи експлуатують попередні наративи, закріплені у підсвідомості, закріплюють та активізують зв'язки із ними;
- h) мають суб'єктивно-оціночний характер, намагаються нав'язати думку слухачу;
- i) відбувається постійна боротьба наративу і контрнاراتиву.

Усі зазначені особливості підпорядковані основній меті сучасних наративів: захопити якомога більшу аудиторію [5, с. 682]. При цьому йдеться не про глибоке аргументоване переконання, а миттєвий «вау-ефект», розрахунок на емоції, у результаті якого слухач активізується, з пасивного учасника перетворюється на «гравця». Такий ефект можна порівняти із тим, як давні люди, носії міфологічної свідомості, слухаючи міф долучалися до спільного знання роду, ставали ланкою одного цілого (про це ми пишемо докладніше у [3]).

Підсумовуючи усе сказане, зазначимо, що сучасні наративи, які широко використовуються у масмедіа, попри традиційну структуру, мають такий набір особливостей, який робить їх придатними і зручними для застосування у цій сфері саме в такому вигляді, а також мають вплив на реципієнтів – тобто реалізують мету оповідача.

Список використаної літератури

1. Барт Р. *Смерть автора* : избранные работы : семиотика : поэтика / пер. с фр. / сост. и вступ. ст. Г. К. Косикова. Москва, 1989. С. 384–391.
2. Элиаде М. *Аспекты мифа* / пер. с фр. В.Большакова. Москва: Инвест-ППП, СТ «ППП», 1996. 240 с.
3. Завадська В. В. Кров як відповідник живої істоти у традиційному та сучасному світогляді. *Етнічна культура в глобалізованому світі* : зб. наук. праць Третьої та Четвертої Міжнародних наукових конференцій студентів, аспірантів та молодих вчених / Колектив авторів. Одеса: Освіта України. 2015. С. 62–73. URL: https://drive.google.com/file/d/0ByPJ09c-A6fwQ0owQWhBaEZVMlU/view?resourcekey=0-Pq4kuX4H3_aEu5PRvvp6A (дата звернення: 24.01.2022).
4. Качанов Д. Г. Нарративный анализ как метод исследования традиционных и мультимедийных журналистских произведений. *Медиаскоп*. 2020. Вып. 2. URL: <http://www.mediascope.ru/2621> (дата звернення: 25.01.2022) DOI: 10.30547/mediascope.2.2020.5
5. Почепцов Г. Г. *Пропаганда 2.0*. Харьков: Фолио, 2018. 796 с.
6. Ясь О. В. Традиції великих історичних нарративів у світлі культурних епох кінця XVIII–XX ст. *Український історичний журнал*. 2012. № 5. С. 6–38. URL: <https://www.academia.edu/21618753> (дата звернення: 26.01.2022).

СУЧАСНІ КУЛЬТУРНІ ТА ПОВСЯКДЕННІ ПРАКТИКИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

*Овсієнко Алла Сергіївна,
викладачка кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Державного університету телекомунікацій,
м. Київ, Україна.*

*Данилюк Людмила Володимирівна,
викладачка кафедри мистецьких
дисциплін і методик навчання
Університету Григорія Сковороди в
Переяславі
м. Переяслав, Україна.*

Метою роботи є дослідження сучасних культурних та повсякденних практик в соціальних мережах під час пандемії COVID-19.

Соціальні мережі постають насамперед інструментом поширення культури, а також інструментом створення нової культури. Причому до процесу створення культури в системі соціальних медіа може долучитися будь-яка людина.

Веб-кіно, «мережева книга», комп'ютерні ігри, віртуальні музеї тощо, задані технологічними форматами, і в своєму існуванні пов'язані з онлайн-співтовариствами і соціальними мережами, створюються на колективній основі. Це незавершені, відкриті артефакти і їх естетичні якості підпорядковані комунікативним цілям. Культурні мережеві практики виробництва стають практиками споживання. Культурні практики користувачів посилили чинник суб'єктивності у контексті популярної культури, суттєво її трансформували. Віртуальність інтернету стала чинником породження інформаційного та культурного продукту, який існує у світі знаків і символів та їхніх значень,

постійно поширюючись і заповнюючи собою простір життя людини Денисюк Ж. З. [2], с.8.

Соціальні мережі стають все більш популярним каналом новин для українців. У 2019 році довіра українців до всіх традиційних ЗМІ впала в середньому на 11%, у порівнянні з 2018 роком вперше інтернет-медіа та соціальні мережі обійшли телебачення за популярністю в Україні. Про це йдеться в результатах щорічного опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 р.» Опитування показало, що 68% респондентів використовують соціальні мережі для отримання новин – зростання з 53% минулого року; а популярність та охоплення аудиторії 32 телеканалів знизилися до 66% в порівнянні з 77% минулого року. Довіра коливається між 19% до загальнонаціональної преси, 22% до місцевого радіо та 49% до загальнонаціональних телеканалів – у той час як загальнонаціональним інтернет медіа довіряють 51% респондентів – йдеться в дослідженні USAIDInternews «Споживання медіа» [4].

Станом на 31 січня 2022 року активність комунікаційної діяльності свідчить у соцмережі виглядає наступним чином: РБК-Україна (1 724 752 підписників); ТСН (2 210 365 підписників); Gazeta.ua (1 135 058 підписників); Styler (861 602 підписників); 24 канал (1 168 986 підписників); 1+1 (966 019 підписників); hromadske.ua (851 434 підписників); Obozrevatel (721 897 підписників); Українська правда (639 981 підписників); 5 канал (522 151 підписників); УНІАН (435 956 підписників); 112.ua (492 636 підписників); LIGA.net (492 636 підписників).

Також українські ЗМІ мають власні аккаунти у популярних на сьогодні соціальних мережах Instagram та TikTok. На Instagram-сторінці телеканалу «1+1» розміщуються актуальні новини проєктів телеканалу, розповідається про процеси телевізійного виробництва, які залишаються поза кадром, діляться історіями з життя телеведучих і обговорюють з підписниками події, які відбулися в Україні та світі. Адміністрація сторінки також активно розміщує на

своїй сторінці в Instagram сторіз, у яких взаємодіє з користувачами соцмережі. Для підписників доступний постійний пошук новин телеканалу за хештегами.

Instagram-акаунт телеканалу «1+1» серед інших каналів має найбільшу кількість підписників – понад 1,8 млн. Чи не найближче до Instagram-аккаунту телеканалу «1+1» за кількістю підписників підійшов «Новий канал». На його офіційну сторінку підписалися більше 879 тис людей. Також популярними є Instagram-аккаунти телеканалів СТБ (715 тис. підписників), ТЕТ (понад 418 тис. підписників), М1 (понад 337 тис. підписників) — «Україна» (30 тис. підписників). Інші українські телеканали мають менше підписників в Instagram, аніж вищезгадані. Так Instagram-аккаунт «24 каналу» має понад 71,9 тис. підписників, «Громадського телебачення» має понад 62,9 тис. підписників, ICTV має понад 879 тис., М2, який акцентується на українській музиці, має 32,9. підписників в Instagram, на телеканал ZIK підписалося понад 15,9 користувачів, а на телеканал «Прямий» – 27,6 тис.

Телеканали «ТЕТ» та «1+1» мають офіційні аккаунти у соцмережі TikTok. Станом на 31 січня 2022 року аккаунт телеканалу «ТЕТ» налічує понад 221.1 тис. підписників, аккаунт «1+1» поступається популярністю в даній соціальній мережі та налічує 152.3 тис. підписників. На своїх сторінках телеканали публікують контент у форматі платформи TikTok: короткі розважальні ролики. Основна особливість TikTok – вірусні дотепні відео, які приємно дивитись та хочеться поширити.

Також соціальні мережі змінюють музичну індустрію та надають нові можливості музикантам для просування власної творчості.

Соціальні мережі значною мірою вплинули на сучасне фотомистецтво. Завдяки специфіці формату Instagram став однією з найкращих платформ для фотографів.

Пандемія коронавірусу COVID-19 практично перемістила культурне життя в інтернет. В соціальних мережах з'явилося чимало креативних пропозицій. Поціновувачі образотворчого мистецтва мали можливість заглянути в безліч

музеїв світу та відвідати виставки, використовуючи комп'ютер, планшет або смартфон [3].

Пандемія корона вірусу стала катализатором народження нових мистецьких форм, пошуку нових методів та інструментів інституціями культури на міжнародному та на національному рівнях. Театри показують вистави в режимі онлайн, художні школи представляють індивідуальні відео-майстер-класи, музеї проводять віртуальні екскурсії і знайомлять зі своїми колекціями через соціальні мережі.

Більшість музеїв і заповідників в Україні приєднуються до світових викликів #MuseumFromHome, #stayathome, #museumcoffeebreak тощо. Завдяки сучасним технологіям, всі охочі мають змогу прогулятися кількома київськими музеями онлайн. Музеї та галереї на своїх сторінках у соціальних мережах знайомлять з експонатами, записують лекції та влаштовують онлайн виставки.

Серед українських Одеський художній музей першим почав проводити екскурсії у прямому ефірі в Facebook і Instagram та запустив майстер-класи для дітей та батьків.

Столичні бібліотеки активно долучилися до спілкування з читачами в мережі. Вони нагадали про свої архіви та електронні бібліотеки, а також регулярно проводять лекції, презентації, розмови на сторінках у Facebook. Під час карантину, коли кінотеатри закриті, а нові фільми не виходять в прокат, декілька фестивалей, які мали відбутися у столиці, були проведені онлайн [1].

Ще одна тенденція карантину – онлайн-концерти. Столична філармонія розпочала свою онлайн-діяльність із запису минулих концертів, а в травні запустила трансляцію ексклюзивних концертів у порожній залі, яку глядачі можуть придбати за купленими онлайн-квитками. У травні українська рок-група «Без обмежень» провела благодійний концерт в ангарі аеропорту «Бориспіль», який можна переглянути онлайн. Олег Скрипка розпочав онлайн-вечірку на платформі PlayitPlay.com. Наприкінці квітня виступ Джамали започаткувала серію живих концертів «Культура об'єднує» від музичних медіа СЛУХ за підтримки USAID.

Висновки. Таким чином, соціальні мережі можна розглядати як знакове середовище, посередник, який здатен структурувати та організовувати людське мислення і досвід, а також сприяти появі нових форм комунікативної взаємодії та культурних практик.

Список використаних джерел

1. Пащенко Г. П. Вплив соціальних мереж на формування комунікативної взаємодії та сучасних культурних практик. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18347/Pashchenko_mahistrska_robota.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
2. Денисюк Ж. З. Культурне середовище інтернету у функціонуванні аксіосфери суспільства. *Культура України. Серія : Культурологія*, 2017. №58. С. 177-184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kukl_2017_58_22.
3. Культурне життя на дивані: де й що подивитися на карантині. URL: <https://www.dw.com/uk/kulturne-zhyttia-na-dyvani-de-yshcho-podyvytysia-onlainpidchaskarantynu/a52952793>.
4. Опубліковано новий рейтинг найпопулярніших сторінок українських інтернет-90 ЗМІ в Facebook РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/opublikovan-novyuy-reyting-samyh-populyarnyh1482762736.html>.

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК КОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

М. П. Кушлаба,

викладач кафедри української мови, літератури та культури

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Професійна діяльність кожного, суспільно активного громадянина має потребу виявляти себе через різні форми спілкування. Саме спілкування

виступає засобом особистого ствердження в соціальному середовищі. Також через спілкування виявляється шкала таких загальнолюдських цінностей, як-от: свобода, правда, достовірність досліджуваних результатів, академічна чесність, толерантність, примирення тощо. Вияв цих екзистенційних модусів у комунікації супроводжується доречними мовними засобами, методиками, застосуванням найпоширеніших законів спілкування й законів риторики. Для найбільш ефективного виконання своєї соціальної ролі сучасна людина покликана володіти знаннями не лише з культури мовлення, а й послуговуватися уміннями визначати інтелектуальний і настроєвий рівень аудиторії, складати її психологічний та мовний портрет, моделювати ситуації, встановлювати зв'язок, уникати конфліктних ситуацій. Зважаючи на зацікавлення проблематикою найрозповсюдженіших засобів впливу на аудиторію, досягненням успіху під час спілкування з суб'єктами навчального процесу та характеристикою невербальних видів комунікації, ми й присвятили це наукове повідомлення.

Мета цього наукового повідомлення – охарактеризувати значення риторики для досягнення успіху, назвати найоптимальніші прийоми та методи щодо підготовки та виголошення промови, визначити способи взаємодії речника з аудиторією в умовах свободи, його вміння впливати, переконувати, схилити на свій бік; розкрити найпоказовіші типи й види невербальної комунікації, ознайомити аудиторію з законами спілкування, показати їхнє значення в процесі комунікації; продемонструвати на основі фактів історію становлення української мови як офіційної, національної й державної в процесі навчальної діяльності вишів України, визначити спільність і відмінність між цими означеннями; проінтерпретувати з погляду сучасності вживання сленгу в молодіжному середовищі, його суспільне й лінгвістичне значення; прищепити почуття уважного ставлення до культури мовлення, стеження за правильністю й точністю вживання термінів на позначення різних культурологічних і мовознавчих явищ.

Основні проблеми, які відображають сутність цього повідомлення, можна розподілити за тематикою на такі групи:

– особливості красномовства, способи досягнення успіху під час виголошення промови, вміння доносити істину й переконувати. На думку Роберта Чалдині, «мовець здійснює попереднє переконання, насамперед привертаючи увагу реципієнтів до концепцій, які узгоджуються – асоціативно – з подальшою інформацією» [6, с. 31];

– засоби впливу на аудиторію, характеристика законів спілкування й законів риторики, невербальних засобів спілкування, долання соціальних шаблонів. Бо ж, як вважає Роберт Чалдині, «ми піддаємося впливу стереотипів із раннього дитинства, і вони протягом усього життя так невідступно переслідують нас, що ми рідко усвідомлюємо їхню силу» [5, с. 23];

– характеристика засобів маніпуляції в масмедіа;

– значення й роль мовознавчої праці Бориса Антоненка-Давидовича «Як ми говоримо?» [1] для культури мовлення, для відновлення питомо національних висловів, лексем, граматичних форм слів, знищених у часи більшовицької окупації;

– визначальна роль української мови як державної й офіційної в здійсненні навчальної діяльності у вишах, умови її функціонування в часи тоталітаризму та під час так званої інтернаціоналізації;

– роль сленгу, мовного й суспільного явища, його вживання в молодіжному середовищі як одного зі способів самовираження особистості.

Перелік цих проблем засвідчують про досить високий рівень уваги до проблем ораторської компетенції як комунікативної складової з культури мовлення, свободи у виборі матеріалу, фактів, методів його розкриття. Із нашого погляду, тільки у вільному суспільстві людина може до кінця виявити себе, без страху й осуду, не боячись застосування будь-яких санкцій щодо оприлюднення своєї позиції, способу осмислення фактів і трактування явищ та подій української дійсності та її історії. Узагалі, висловлюючи занепокоєння стосовно неправильного розуміння свободи у світі та її вияву через способи

ораторського мистецтва, деякі вчені застерігають від ототожнення цього важливого суспільного явища з анархією та всездозволеністю. Із цього приводу Віктор Франкл, професор неврології та психіатрії в медичній школі Віденського університету, винахідник методу логотерапії, називаючи лицевим боком феномена свободи відповідальність, висловив твердження щодо віпадків переродження цієї ж свободи у звичайне свавілля й рекомендував, «щоб монумент Свободи на Східному узбережжі Америки доповнити монументом Відповідальності на Західному березі» [4, с. 141]. Натомість кардинал Любомир Гузар зазначив, що «свобода – це можливість робити добро» [3, с. 9], тобто духовно зростати з користю для себе й для інших. Така особистість, маючи інтерактивний зв'язок із оточенням, здатна здійснювати як просвітницьку діяльність, так і творити добро, не порушуючи найважливіших моральних принципів. Уміння послуговуватися знаннями про основні закони риторики призводить до безконфліктного моделювання життєвих ситуацій із виявом почуття міри, Божої Любови й гармонізації навколишнього середовища, в якому, на думку Г. Католик та М. Миколайчук, «важливою складовою Я-духовного є створення простору для активного моделювання ціннісних орієнтацій через наслідування позитивних моделей поведінки в межах визначених цінностей (християнських цінностей прийняття, терпеливості, прощення, покаяння, милосердя, вияву любови, самопожертви, поміркованости, пошанування Бога)» [2, с. 231].

Таким чином, лише вільна й духовно багата особистість, володіючи знаннями сучасних методик і шкіл риторики, здатна нести істину через себе, через свої висловлювання, через презентацію самої себе й свого досвіду. Порушені проблем щодо ораторського мистецтва як однієї з комунікативних складових культури мовлення в цьому науковому повідомленні відповідає змістові робочої навчальної програми з української мови за професійним спрямуванням, сприяє духовному й інформативному збагаченню особистості.

Список використаної літератури

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / Укладач Б. Я. Тимошенко; за ред. І. О. Варченка. Київ: Либідь, 1991. 256 с.
2. Духовно-психологічні основи християнської психології: Колективна монографія / За ред. Л. М. Гридковець. Львів: Видавництво «Скриня», 2015. 368с.
3. Три дороги: Бесіди Блаженнішого Любомира Гузара з журналістами / Видано з нагоди 80-річчя від дня народження Блаженнішого Любомира Гузара / Упорядник К. Щоткіна / Департамент інформації Греко-католицької церкви. Львів: Друкарські куншти, 2013. 120 с.: Ілюстрації.
4. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу: психолог у концтаборі / Переклад з англ. Олени Замойської. Перекладено за виданням: Frankl V. Man's Search For Meaning: The classic tribute to hope from the Holocaust / Viktor Frankl. London. Sydney. Auckland. Johannesburg: Rider, 2004. 160 p. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 160 с.
5. Чалдині Р. Психологія впливу / Присвячую Крисові, який сяє в батькових очах / Переклад з англ. М. Скоробогатова. Перекладено за виданням: Cialdini R.B. Influence: the psychology of persuasion / Robert B. Cialdini. New York: Collins Business, Harper Collins Publishers, 2007. 322 p. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 368 с.
6. Чалдині Р. Переконавання: революційний метод впливу на людей / Присвячую Хайлі, Донсону і Леї / Переклад з англ. Тетяни Микитюк. Перекладено за виданням: Cialdini R.B. Pre-Suasion: A Revolutionary Way to Influence and Persuade / Robert B. Cialdini. New York: Simon&Schuster, 2016. 432 p. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017. 352 с.

Секція 6. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

НОВІТНІ Й ТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Волчанська Г. В.,

*Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький*

Застосування інноваційних технологій пов'язано зі зміною освітніх стандартів, досягнення яких можливе завдяки застосуванню нових підходів до навчання, нових форм і методів [1, 2, 3]. Термін «інновація», за визначенням Дж. Боткіна, – це постійне прагнення до переоцінки цінностей, збереження тих із них, які мають незаперечне значення, і відкидання тих, що застаріли [2]. Якщо ми говоримо про інновацію в освітній галузі, то маємо на увазі 1) кардинальні зміни у свідомості та нормах поведінки учасників освітнього процесу (викладачів/ учителів, студентів/ учнів); 2) парадоксальність одночасного відторгнення і зв'язок із традицією.

Особистісно орієнтоване навчання передбачає зміну ролей викладача й студента: викладач не є носієм нових знань, хоча може бути найбільш компетентним джерелом, він стає організатором, консультантом, його завдання – намагатися зробити навчання наближеним до реальних потреб та проблем студентів. Головне завдання викладача не передати знання, а залучити студента, здобувача вищої освіти (на нашу думку, саме цей термін містить у собі основну мету навчання у ЗВО), до активного пізнавального процесу, у результаті якого студент має чітко усвідомити, де, яким чином і з якою метою ці знання можуть бути застосовані. Відомо, що особистісно орієнтована освіта передбачає диференційований підхід до навчання з урахуванням 1) рівня

інтелектуального розвитку студента, 2) підготовки з даного предмету, 3) здібностей і задатків.

Викладання української мови в закладах вищої освіти для студентів різних спеціальностей потребує окремих методик. Щоб узагальнювати, робити певні висновки, ми маємо напрацювати широку практичну базу, адже добір методів і прийомів навчання української мови студентів-філологів, студентів гуманітарних спеціальностей, студентів, які навчаються на природничих факультетах, студентів, котрі вивчають українську мову як іноземну, не буде збігатися, оскільки зміст курсу та його мета різні.

На основі власного досвіду спробуємо охарактеризувати технології, методи, які стали найбільш ефективними при навчанні української літературної мови майбутніх журналістів. Добираючи методи, ми враховували 1) складність дисципліни, 2) кількість годин, відведених на вивчення предмета, 3) рівень підготовки студентів та їхню здатність й уміння працювати самостійно; 4) кількість студентів у групі. Зауважимо, що жоден метод в «чистому» вигляді не може застосовуватися на заняттях.

1. Технологія *«обернене навчання, або перевернутий клас»*, полягає в тому, що студенти заздалегідь самостійно знайомилися перед заняттям із навчальним матеріалом, найчастіше читаючи або переглядаючи відеолекцію, тобто усвідомлено здобували знання. В аудиторії вони застосовували знання, аналізували, синтезували, розв'язували проблемні ситуації. Така технологія була ефективною при вивченні лексики й морфології. Менш ефективною вона виявилася при вивченні фонетики й словотвору. Однією із причин, що вплинула на процес навчання, на наш погляд, був низький рівень знань студентів з цих розділів мови.

2. Найбільш ефективними з-поміж інтерактивних технологій на практичних заняттях з української мови були *діалогічно-дискусійні технології, ігрові технології, технології фасилітаційного навчання, гейміфікація* (класифікація Н. П. Волкової). При вивченні орфографії активно застосовувалися методи *«мозковий штурм»*, займи позицію (експресивне обговорення нового

правопису), студенти працювали в парах і невеликих групах.

3. До технологій інтерактивного навчання належать *імітаційні технології навчання*, особливість яких полягає в моделюванні в навчальному процесі взаємин і умов реального життя. Метод *ділові (рольові) ігри* («Я коректор», «Я кореспондент», «Я редактор») був дуже ефективним при вивченні орфоєпії, орфографії, лексики і морфології. Крім цього, студентам дуже подобався метод *інтерв'ю*, який ми активно використовували майже на кожному занятті, щоб дати змогу всім здобувачам освіти «прожити цю роль».

4. *Ментальні карти* (від англ. mind maps – інтелект-карта, карта пам'яті) є одним із методів, що сприяли формуванню креативного мислення студентів, давали цілісне уявлення про те чи те мовне явище завдяки смисловим, логічним та асоціативним зв'язкам (метод розроблений Т. Бьюзеном). Студенти використовували як традиційний спосіб створення карт за допомогою маркерів (авдиторна робота), так і працювали з комп'ютером (домашня робота). Інтелект-карти допомагали узагальнити й систематизувати знання з певного розділу мови.

3. Активно застосовувалися на заняттях і традиційні методи навчання. Проблемний метод, бесіда (бесіду розглядають як один із методів «діалогічної технології навчання») використовувалися і на практичних, і на лекційних заняттях, оскільки вдало сформульовані питання сприяли активізації пізнавальної діяльності студентів. Актуальними були й нетрадиційні лекції, а саме: лекція-презентація, лекція-дискусія, лекція-пресконференція.

Отже, зміни пріоритетів у навчанні вимагають пошуку нових, сучасних технологій та переосмислення ефективних традиційних методів навчання.

Список використаної літератури

1. Баліцька Н. Г. Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів : монографія. Київ: Наук. світ, 2003. 138 с.
2. Боткин Дж. Инновационное обучение // Вопросы образования. М., 1983. №1.

3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

4. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОЄКТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Тільняк Н. В.,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

м. Київ, Україна

Сьогодні, як в Україні, так і за кордоном, особливо під час дистанційного навчання, у вищих навчальних закладах існує потреба в активному поширенні сучасних новітніх технологій (особистісно зорієнтованого навчання), розробленні та впровадженні у навчальний процес інтерактивних методів, що реалізуються через технології проєктного навчання.

Професорка Полат Є. С. зазначала, що проєктна технологія є «способом досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка має завершитися досить реальним, практичним результатом» [4, с. 2].

Сучасні лінгводидактики зазначають, що фахівці з університетською освітою мають: «Не лише користуватися термінами чи розуміти науковий текст, а й розширювати загальний культурний простір особистості, доводити чи спростовувати окремі положення, перебудовувати діалоги, змінювати обсяг і жанр написаного, висловлювати згоду чи незгоду, пристосовувати мовлення до умов комунікативного дискурсу» [6].

Важливою характеристикою розвитку студента є мовна підготовка, адже саме мова є основним комунікаційним засобом людини, оскільки розкриває багатство світогляду. Отже, вихованню сучасної інтелектуально й духовно

розвиненої особистості сприяє вільне володіння рідною мовою, що в свою чергу спонукає до продуктивної професійної діяльності. Сучасний студент повинен досконало, ґрунтовно володіти українською мовою у повсякденній професійній діяльності, а також комунікативно та виправдано використовувати мовні й мовленнєві засоби конкретної спеціальності.

Технологія проєктного навчання все більше впроваджується викладачами у процесі навчання української мови в технічному університеті.

Вперше метод проєктів сформувався у 1919 році в США. Широкого поширення він набув після видання у 1925 році брошури В. Х. Кілпатріка «Метод проєктів. Застосування цільової установки у педагогічному процесі» [3]. У 20-ті і на початку 30-х років у школах почали широко використовуватися метод проєктів для реалізації висунутих завдань – розвитку особистості.

Карл Фрейд у своїй книзі «Проектний метод» під цим поняттям мав на увазі шлях, за яким під керівництвом педагога студенти навчаючись, розробляють різні проєкти [2]. Він виділяє особливості проєктного методу:

- учасники проєкту підхоплюють проєктну ініціативу від кого-небудь з життя;
- учасники проєкту домовляються один з одним про форму навчання;
- учасники проєкту розвивають проєктну ініціативу та доводять її до відома всіх;
- учасники проєкту самоорганізуються;
- учасники проєкту інформують один одного про хід роботи;
- учасники проєкту вступають у дискусії та обговорення і т.п.

Мета проєктного навчання полягає у створенні умов, які спонукатимуть студентів самостійно здобувати знання з різноманітних джерел. Проєктне навчання допоможе студентам розвинути особистісні навички для подальшого успішного користування набутими знаннями для вирішення пізнавальних і практичних завдань, набути комунікативних вмінь, працюючи в парах та групах. Мовна підготовка студентів є важливою складовою навчального

процесу, яка надає можливість кожному проявити ініціативу та розвиває науково-дослідницькі здібності (вміння виявляти проблеми, аналізувати наявну інформацію, спостерігати, проводити експерименти, аналізувати отримані результати, будувати гіпотези, робити висновки та узагальнення).

У дисертаційному дослідженні Тільняк Н. В. наголошувала про цінність методу проєктів, який «дає змогу самостійно, активно працювати, критично мислити, а головне – зацікавити студентів у тих знаннях, які вони здобувають і які потім знадобляться їм у майбутній професії» [5].

Використання проєктної методики було зроблено у процесі вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням», де студентам було запропоновано розробити інформаційні, творчі, прикладні та дослідницькі проєкти.

Так, спільно зі студентами було розроблено проєкти: «Мовленнєвий портрет сучасного інженера», «Мовний імідж фахівця технічної індустрії», «Словник фахівця технічного профілю», «Мовностилістичні особливості наукової мови», проведено науково-практичні студентські конференції «Українська мова: вчора, сьогодні, завтра», «Наукова мова як комунікативний феномен», «Українське термінознавство: історія, сьогодення, перспективи» тощо. Такі проєкти спонукали студентів до проведення спостережень, консультацій, роботи з інформаційними джерелами.

Переваги застосування методу проєктів:

– Студенти зацікавлено розподіляють обов'язки між учасниками, збирають інформацію, аналізують, систематизують, оформляють та прилюдно захищають проєкт.

– Проєктна робота сприяє збагаченню словникового запасу студентів, оскільки багатоаспектна та цілеспрямована робота стимулює студентів до творчого, креативного мислення, що надалі допоможе майбутнім фахівцям приймати неординарні рішення, вирізнятися з-поміж інших співробітників, а це, у свою чергу, створить умови для кар'єрного росту.

– Метод проєктів сприяє професійному зросту студентів, виховує працьовитість, формує практичні знання й навички, здатність конкурувати у сфері професійної діяльності, ефективно розвивати навички комунікації та аргументації [1].

Отже, треба зазначити, що саме широке застосування під час викладання гуманітарних дисциплін методу проєктів допоможе сучасним студентам у їх кар'єрному зростанні, оскільки ефективні виступи перед колегами та клієнтами зможуть позитивно впливати на прийняття професійних рішень, формують навички відстоювати свою думку, змушує їх спілкуватися та взаємодіяти, покращує навички презентації, дослідження, командної роботи, а також ораторського мистецтва.

Список використаної літератури

1. Гриджук О. Є. Використання методу проєктів у навчанні студентів ВНЗ нефілологічного профілю. Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі: теорія і практика: матеріали Всеукраїнськ. наук.-практ. конф., м. Одеса, 29-30 жовтня 2015 р. Одеса, 2015. С. 22–25.
2. Карл Фрей Проектный метод. Германия: Бельц., 1997.
3. Килпатрик В. Х. Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе. JL : Брокгауз-Ефрон, 1925. 43 с.
4. Полат Е. С. Современные тенденции развития образования. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. Пособие. М. : Академия, 2008. С. 18 - 103.
5. Тільняк Н.В. Реалізація комунікативно зорієнтованого підходу до навчання української мови бакалаврів технічних спеціальностей: дис. канд. пед. наук: 13.00.02. К., 2015. 249 с.
6. Українська мова. Мова фаху, мова науки, мова спілкування. Текстово-комунікативне навчання : навч. посіб. / за ред. О. В. Любашенко. К.: ТОВ ВПП «Компас», 2014. 256 с.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ ЗА ДОПОМОГОЮ КЛАСТЕРІВ

Сидоренко Л. М.,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

(Київ, Україна)

Сучасна освіта в Україні потребує реформування навчального процесу, пошуку нових методів та форм активізації пізнавальної діяльності, розвитку інноваційних технологій.

Актуальність дослідження візуалізації навчального матеріалу як ефективного засобу навчання, обумовлена тим, що певній частині студентів, особливо технічних спеціальностей, складно зрозуміти пояснення у підручниках, вони або занадто складні, або мають велику кількість наукових термінів [1; с.63].

Мета роботи – дослідити особливості візуалізації навчального матеріалу за допомогою кластерів, як ефективного засобу навчання під час викладання дисциплін гуманітарного циклу.

Найважливішою умовою успішного та точного розуміння інформації є простота її викладу, зрозуміла мова та форма подання. Однією з найефективніших технологій активізації навчання є метод візуалізації навчальної інформації. Застосування візуальних форм дозволяє змінити характер навчання: прискорити сприйняття, узагальнити матеріал, структурувати інформацію.

Про переваги використання методу візуалізації писали такі відомі науковці: К. Гілберт, Д. Райсберг Е. Тафте; практичні поради щодо застосування способів візуалізації, висвітлено в працях Б. Ашера, Р. Кроулі,

Дж. Мілза, Т. Поплавські, М. Портера, Р. Штайнера та ін. Відомі українські науковці, такі як І. Андрошук, С. Аранова, О. Бабич, Л. Білоусова, А. Вербицький, О. Заболотна, Г. Лаврентьєв, наголошували, що візуалізація сприяє успішному сприйняттю нового матеріалу, дозволяє легко запам'ятовувати та простежувати зв'язки між блоками інформації, відтворювати та реконструювати різні процеси та події [2; с.20].

На сьогодні, відомими формами візуалізації є: презентації, опорні конспекти, таблиці, діаграми, схеми, плани, кластери. Візуалізацію можна використовувати на всіх етапах навчання: під час пояснення нового матеріалу; під час повторення; під час закріплення; під час виконання домашніх завдань, самостійних робіт; під час роботи з текстами, документами [5; с.354].

Цікавим візуальним інструментом розвитку перерахованих умінь та навичок є кластери. Кластер (англ. cluster скупчення) — об'єднання кількох однорідних елементів, що може розглядатися як самостійна одиниця, яка має певні властивості [3; с.4]. Система кластерів допомагає охопити надлишковий обсяг інформації, залучити всіх учасників до навчального процесу.

Кластер - графічна форма організації інформації, заснована на виділенні смислових одиниць, яка фіксуються у вигляді схеми з позначенням усіх зв'язків між ними. Кластер – це зображення, яке сприяє систематизації та узагальненню навчального матеріалу, а також дозволяє охопити велику кількість інформації, залучаючи всіх студентів групи до навчального процесу.

Наприклад, створення кластера до тем:

«Види промов».

«Структурні компоненти статті»

У центрі кластера розташовується основне поняття, а слова, речення, словосполучення, що представляють смислові одиниці, з'єднані з центральним поняттям. Вони виражають ідеї, думки, факти, образи, асоціації, що стосуються теми. Саме навколо центрального слова знаходяться смислові одиниці, які повніше розкривають тему і розширюють логічні зв'язки. Важливо вміти конкретизувати категорії, обґрунтовуючи їх за допомогою думок і фактів, що містяться в досліджуваному матеріалі [4; с.21].

Залежно від способу організації заняття, кластер може бути оформлений на дошці, на окремому аркуші або у зошиті для виконання індивідуального завдання.

Отже, візуалізація освітнього матеріалу за допомогою кластера підвищує мотивацію під час навчання, сприяє та забезпечує засвоєння поданого матеріалу. Кластери дозволяють розвивати критичне та візуальне мислення, позбавляти стереотипів, а також сприяють розвитку самостійності, активності, творчої пізнавальної діяльності студентів [4; с.14]. Створення кластерів сприймається студентами як творча робота, під час якої можлива реалізація власного бачення проблеми, власний підхід, варіативність, як засіб самореалізації.

Список використаної літератури:

1. Андрощук І. В. Візуалізація навчальної інформації під час викладання дисципліни «Педагогічна майстерність». Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Умань, 2011. Вип. 37. С. 62-70.

2. Богосвятська А. Методичні прийоми технології розвитку критичного мислення учнів через читання та письмо, зарубіжна література в школах України. 2013. № 10. С.20-25.

3. Голяс С. Є. Кластер як один із методів формування критичного мислення школярів на уроках світової літератури. Зарубіжна література в школах України. К: 2014. № 12. С. 4–5.

4. Нечипоренко А. Ф., Тільняк Н. В., Сидоренко Л. М. Особливості розвитку критичного мислення під час проведення дебатів. World Science, 3(3(43)), 13-15. https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31032019/6414

5. Тільняк Н.В., Сидоренко Л.М., Тільняк А.Я. Дистанційний курс навчання як форма організації самостійної підготовки студентів технічних спеціальностей: наукові записки Бердянського державного педагогічного університету, серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип.1. Бердянськ : БДПУ, 2019. С.353-360

МЕТОДИКА КЕЙС-СТАДІ ПРИ НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ЯК ІНОЗЕМНІЙ

Зінченко В. М.,

Донецький державний університет внутрішніх справ

Кривий Ріг, Україна

Метод кейс-стаді – це метод активного аналізу проблемної ситуації, що базується на навчанні шляхом вирішення конкретних ситуаційних завдань. Суть методу кейс-стаді: студенти, розділені на групи, мають проаналізувати ситуацію та виробити практичне рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів та обговорення їх у рамках загальної дискусії у контексті поставленої проблеми.

Вперше кейс-метод був застосований у навчальному процесі в 1870 році у школі права Гарвардського університету деканом юридичного факультету, професором права Христофором Колумбом Ленгделлом. Використовуючи сократівський метод (питання – відповідь), розвиваючи метод спроб та помилок, він запропонував студентам працювати з першоджерелами (судовими справами, рішеннями апеляційного суду та ін.), а потім робити власні висновки, представляти власні інтерпретації та аналіз. Підхід Ленгделла різко відрізнявся від традиційного навчання (лекцій, семінарів) індуктивним емпіризмом і такий підхід зустріли величезним опором. Але, незважаючи на це, за перші три роки метод утвердився не лише у Гарварді. Його унікальність та ефективність оцінили ще у шести інших юридичних школах. Замість традиційних лекцій студенти розглядали, обговорювали реальні юридичні ситуації, що відбулися в житті. До занять студенти готувалися заздалегідь, вивчаючи папки зі справжніми документами. Цей досвід перевершив усі очікування та незабаром був визнаний перспективним. А його впровадження розпочалося у Гарвардському університеті також у викладанні медицини та ділового адміністрування.

Ми пропонуємо кейс-стаді у класичному розумінні, де у кейсі представлена життєва проблемна ситуація, яку слухачам треба вирішити, виходячи з наявних знань, практичного досвіду та інтуїції. Оскільки будь-яка ситуація має кілька варіантів, відбувається обговорення різноманітних варіантів рішення.

Застосування кейс-стаді обмежено під час занять з української мови як рідної, оскільки особливості матеріалу (орфографія і пунктуація, граматики і фонетика) допускають під час вирішення проблемної ситуації, як правило, одну правильну відповідь. Але при навчанні української мови як іноземної кейс-стаді можна застосовувати досить широко.

При вирішенні проблемного завдання кейсу розвивається вміння слухати, враховувати альтернативну точку зору і висловлювати свою, орієнтуватися і пристосовуватися до нового для іноземців мовному середовищу, залишатися

віч-на-віч із реальними ситуаціями. За допомогою цього методу у швидко адаптованих іноземних студентів з'являється можливість бути готовим працювати у команді, знаходити найбільш раціональне рішення поставленого завдання. Формуються та розвиваються аналітичні й комунікативні можливості, проводиться дослідницька діяльність. Застосовувати ситуаційний аналіз природно як для навчання професійному, так і побутовому спілкуванню.

Кейси можуть бути запропоновані в різних формах: ресурси з Інтернету та періодичних видань, статті з енциклопедій, оголошення, фінансові та економічні звіти, листи, матеріали з архівів, і навіть у формі аудіо та відеоформатів. Головне, щоб інформація, представлена в кейсі, мала чітку та доступну структуру з прийнятними та зрозумілими визначеннями й точними даними.

У виборі теми важливий індивідуальний підхід і те, що актуально для цієї групи студентів. Необхідно орієнтуватися на особливості цього колективу: вік, країна, національність. Підбирається інформація, актуальна й прийнятна для даної, конкретної групи слухачів, з урахуванням національних традицій та особливостей менталітету.

Важливим є визначення характеру взаємовідносин між учасниками. Як часто вони спілкуються? Який емоційний клімат між ними сформувався? Треба пам'ятати, що головна мета методу кейс-стаді– це комунікація.

Етапи проведення кейсу:

1. Самостійне знайомство студента зі змістом кейсу.
2. Опитування щодо розуміння змісту кейсу.
3. Поділ викладачем студентів на мікрогрупи (3-6 осіб).
4. Обговорення змісту кейсу у мікрогрупах.
5. Презентація рішень груп одним із її представників.
6. Презентація рішення груп загалом.
7. Загальна дискусія та обговорення отриманих рішень.
8. Узагальнення отриманих результатів та набутих знань.

Структура роботи в аудиторії:

1. Слово викладача; постановка проблеми.
2. При необхідності розподіл студентів на малі групи.
3. Організація роботи у малих групах, визначення доповідачів.
4. Організація презентації рішень у малих групах.
5. Організація спільної дискусії.
6. Узагальнюючий виступ викладача.
7. Рефлексія.

Отже, поєднання традиційних та інтерактивних методів може дати хороший результат як у застосуванні знань і практичних навичок, так і у формуванні шкали моральних цінностей у студентів, що є важливим чинником виховання гармонійної особистості та покращення міжнаціональних відносин.

Список використаної літератури

1. Herreid C. F. Case study teaching. New directions for teaching and learning. 2011. № 128. P. 31–40.
2. Herreid C. Start with a Story : The Case Study Method of Teaching College Science. Arlington, Va : NSTA Press, 2007. 466 с.

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ POWERPOINT У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

Решетилів К. В.,

старший викладач кафедри української мови, літератури та культури,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

м. Київ, Україна

Сферу вищої освіти сміливо можна назвати однією з тих, на яку пандемія справила найбільший вплив у глобальному масштабі. Але саме ця сфера стала однією з небагатьох, більш чи менш підготовлених до переведення процесів навчання в онлайн. Цьому сприяло активне використання протягом останніх років в

освітньому процесі комп'ютерних технологій та низки «стандартного» та знайомого кожному користувачеві програмного забезпечення. Автор вже робив спробу [1] звернути увагу на проблему використання PowerPoint у процесі навчання, але всесвітня пандемія та спричинені нею обмеження в спілкуванні студент-викладач змусили ще раз звернутися до цієї теми.

Як з'ясувалося в процесі підготовки матеріалу, робота з презентаціями стала проблемою не тільки для студентів, а й для військових і всіх інших структур, стурбованих продуктивністю роботи своїх працівників. Проблемою такою серйозною, що їй приділяє увагу керівництво збройних сил Ізраїлю та Сполучених Штатів. Американські військові витрачають занадто багато часу на підготовку і перегляд презентацій в програмі PowerPoint. Як висловився діючий бригадний генерал армії США Мак Майстер, пакет PowerPoint завдає шкоди не тільки з точки зору витрат часу. Головна загроза полягає в тому, що презентації PowerPoint створюють ілюзію розуміння питань, про які йдеться в роботі. Коли проблема розглядається із використанням списків, схем і малюнків, вам здається, що вона вже вирішена, хоча насправді це не так. Дехто з молодих офіцерів (це можна сказати і про студентів) витрачають весь свій час на підготовку слайдів. Коли одного командира взводу спитали, на що він витрачає найбільше часу, він відповів: «PowerPoint». Потім той самий командир наголосив, що це не жарт. На превеликий жаль, студенти зараз продукують, найімовірніше, яскраво оформлені тривіальні судження (переважно взяті в Інтернеті), які дадуть змогу під час семінарського заняття мусолити банальності десь із півгодини, хоча без картинок студентів навряд чи вдалося б протриматися більше п'яти хвилин.

Найжахливіше в надмірному використанні PowerPoint полягає в тому, що всі розуміють неправильність такої ситуації, але ніхто навіть не припускає, що це коли-небудь може припинитися. Таким чином, вбачається, що виконавцю необов'язково писати повний, докладний звіт – достатньо зробити презентацію з цифрами, графіками і картинками. Це зручно. Для будь-якої організації це означає, що ніякої змоги відмовитися від PowerPoint просто немає. Вам доведеться жити з цим

пакетом, вивчаючи у свій позаробочий чи навчальний час його невичерпні можливості.

У сучасному світі існує «рух проти PowerPoint», а в деяких наукових співтовариствах хорошим тоном вважається оголошувати свої конференції зонами, вільними від PowerPoint. Його ідейним лідером часто визнають професора Єльського університету Едварда Тафта, автора кількох книжок, класика в галузі сучасного інформаційного дизайну та інформаційної графіки.

У своєму есе «Когнітивний стиль PowerPoint» Тафт вирізнив головні недоліки сучасних презентацій.

1. Найчастіше PowerPoint використовується для того, щоб надати підтримку доповідачеві, а не полегшити сприйняття інформації слухачу.

2. Низька якість проекційного обладнання, велика відстань до екрана і недостатня графічна культура авторів проекту спричиняють те, що слухачам надається низькоякісний графічний матеріал.

3. Практично необмежені можливості програми стимулюють до надмірного прикрашання слайдів.

Тафт запропонував для таких недоліків спеціальний термін – графічне сміття. Презентації «в стилі PowerPoint» вбивають природну для усного мовлення форму передавання інформації і знань. Не випадково набув популярності й не потребує перекладу вислів «Death by PowerPoint». Серед «зларядь» подібного вбивства найбільш типові такі: надмірно затягнуті за часом доповіді; доповіді, під час яких лектор монотонним голосом читає зміст слайдів, що слухачі цілком могли б зробити самостійно; презентації з величезною кількістю тексту; презентації, перевантажені різними графічними ефектами.

Таким горе-лекторам, рабам PowerPoint, що ховаються за картинками, варто було б пам'ятати, що люди приходять на лекцію по знання, а не на перегляд слайд-шоу, відповідно – на першому плані повинні бути нова інформація, роздуми, аналіз матеріалу, а не зображення. Сьогодні виходить друком безліч літератури щодо «розумного» використання PowerPoint, в якій автори дають такі рекомендації: «Ви –

зірка виступу, а не слайди» або «Ніколи не виносьте на слайд те, що можна передати без його допомоги». І найголовніше: «Поважайте аудиторію!».

Список використаної літератури

1. Решетиллов К. В., Бойко О. Р. PowerPoint – помічник чи вбивця інтелекту. *Areas of scientific thought – 2018/2019: materials of the XV International scientific and practical Conference* (December 30, 2018 – January 7, 2019). Sheffield, England. 2018. Vol. 10. 104 p. P. 27–29.
2. Пендикова И. Г. Графический дизайн: стилевая эволюция: моногр. М.: Магистр, НИЦ ИНФРА М., 2015. 160 с.
3. Мусс Розета. Управление проектом в сфере графического дизайна / пер. с англ. М.: Альпина Пабlishер, 2016. 220 с.
4. Буковецкая О. А. Дизайн текста: шрифт, эффекты, цвет. 2-е изд., испр. М.: ДМК Пресс, 2016. 278 с.